

การศึกษาตัวละครเอกและคู่กรณีในทิลล์ ออยเลนชเปเกลกับศรีธนญชัย

การศึกษาเปรียบเทียบตัวละครเอกและคู่กรณีในเรื่องทิลล์ ออยเลนชเปเกลกับศรีธนญชัยพบว่าทิลล์ ออยเลนชเปเกลกับศรีธนญชัยมีความแตกต่างกันด้านสถานภาพทางสังคมซึ่งอาจจะสะท้อนให้เห็นต่อวิถีชีวิตของบุคคลทั้งสองให้แตกต่างกันด้วย ในส่วนของคู่กรณี เป็นการศึกษเกี่ยวกับสถานภาพทางสังคมและบทบาทของคู่กรณีในนิทานทั้งสองเรื่อง ในขณะที่ทิลล์ ออยเลนชเปเกลมักจะกลั่นแกล้งพ่อค้าและช่างฝีมือ แต่ศรีธนญชัยมักจะขี้ฉ้อพระเจ้าแผ่นดิน การวิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างตัวละครเอกและคู่กรณีในมุขตลกอาจจะเห็นปัญหา หรือความขัดแย้งระหว่างชนชั้นในสังคมซึ่งแฝงอยู่ในเหตุการณ์แต่ละตอน

5.1 ความแตกต่างระหว่างสถานภาพทางสังคมของทิลล์ ออยเลนชเปเกลกับศรีธนญชัย ส่งผลให้วิถีชีวิตของบุคคลทั้งสองแตกต่าง

ทั้งทิลล์ ออยเลนชเปเกลกับศรีธนญชัยเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในสังคมของตนเนื่องจากสามารถใช้ปัญญาทำหายหรือกลั่นแกล้งผู้มีอำนาจ อันที่จริงแล้ววิถีชีวิตของบุคคลทั้งสองแตกต่างกัน ในขณะที่ทิลล์เป็นคนพเนจร แต่ศรีธนญชัยรับราชการเป็นขุนนางและตั้งหลักปักฐานในเมืองหลวง ความหมายแห่งการมีวิถีชีวิตของทิลล์ คือการปฏิเสธกรอบของการดำเนินชีวิตในสังคมที่ตนไม่พอใจและหารายได้แค่พอประทังชีพ ในขณะที่ศรีธนญชัยแสวงหาความก้าวหน้าและความมั่งคั่งให้แก่ตนโดยยอมรับกรอบของการดำเนินชีวิตในสังคม

คำว่า "กรอบของการดำเนินชีวิต" ในที่นี้หมายถึงขั้นตอนในการดำเนินชีวิตที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับ เมื่อเด็กเกิดมาได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่ เมื่อเติบโตเข้ารับการศึกษ หลังจบการศึกษาาก็เริ่มประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงดูตนเอง ต่อมาแต่งงานเพื่อสร้างครอบครัวของตนต่อไป

5.1.1 ทิลล์ ออยเลนชเปเกลในฐานะ "คนนอก" กรอบของสังคม

ทิลล์ ออยเลนชเปเกลเป็น "คนนอก" กรอบของสังคมเนื่องจากเขากระทำกรณณ์ทุกอย่างโดยยึดความคิดของตนเป็นหลัก และเพิกเฉยต่อกรอบของการดำเนินชีวิตและความต้องการของสังคม ในขณะที่คนส่วนใหญ่มักจะยอมรับกรอบของสังคม

ก. คนนอกผู้ปฏิเสธกรอบของสังคม

ทิลล์ ออยเลนชเปเกิลปฏิเสธกรอบของการดำเนินชีวิตในสังคมเนื่องจากเขารักอิสระเสรี หรืออาจกล่าวได้ว่าเขาเป็นอิสระชน เขาประพุดิตตนผิดแผกไปจากระเบียบหรือกรอบของสังคมแทบจะไม่มีใครปฏิเสธการมีอาชีพที่มั่นคงซึ่งสามารถสร้างความมั่งคั่งให้ตนเอง ทว่าทิลล์ปฏิเสธกรอบดังกล่าว ในสังคมเยอรมันช่วงปลายยุคกลางผู้ที่เป็นชนชั้นล่างในสังคมส่วนใหญ่มักจะเลือกศึกษาวิชาชีพช่างฝีมือเพื่อเป็นนายช่าง ซึ่งเป็นอาชีพที่ยกระดับทางสังคมและเศรษฐกิจให้แก่ตน

ทิลล์ไม่ต้องการที่จะเรียนรู้การเป็นช่างฝีมือ "Eulenspiegel wollte kein Handwerk lernen..."¹ เขาเล่นสนุกสนานและคิดหาวิธีกลั่นแกล้งคนรูปแบบต่าง ๆ "Aber er tummelte sich und lernte mancherlei Gaukerei."² วันหนึ่งทิลล์ช่วยแม่เย็บรองเท้า ซึ่งแม่ตั้งใจมากและคิดว่าทิลล์จะปรับปรุงตัวดีขึ้น "Da freute sich seine Mutter sehr und meinte, es würde mit ihm noch alles gut werden."³ แม่ของทิลล์พร่ำบ่นให้เขาเรียนวิชาช่างฝีมือ "Die 5. Historie sagt, wie Till Eulenspiegels Mutter ihn ermahnte, ein Handwerk zu lernen..."⁴ เพื่อสามารถเป็นนายช่างที่ได้รับการยอมรับที่สามารถมีกิจการเป็นของตนเอง ซึ่งเป็นอาชีพที่มั่นคงและสร้างความร่ำรวยให้กับตนและครอบครัว ด้วยเหตุนี้ แม่ของทิลล์จึงปรารถนาให้เขาเรียนวิชาช่างฝีมือเพื่อยกระดับทางสังคม⁵ ซึ่งเป็นความหวังของคนในกลุ่มชนชั้นล่างดังเช่นแม่ของทิลล์

อย่างไรก็ตาม ทิลล์สามารถดำรงชีพอยู่ได้จนจนวาระสุดท้ายของชีวิตโดยไม่ต้องประกอบกิจการที่มั่นคงและยังมีอิสระเสรีตามที่ตนต้องการไว้ได้ เขายังเป็นที่รู้จักของผู้คนส่วนใหญ่ซึ่งมักจะรู้จักเรื่องราวของทิลล์ "Davon wurde sein Name so bekannt, daß man von Eulenspiegel allerhand zu erzählen wußte."⁶ หากใครไม่รู้จักตัวตนของเขา ทิลล์จะใช้รหัสกหรือถ่านวาดรูปนกตุ๊กกับกระจกที่ประตูและเขียนว่า "เขาเคยอยู่ที่นี่" เป็นภาษาละติน "...wo er eine Büberei tat und man ihn nicht kannte oder seinen Namen nicht wußte, da nahm er Kreide oder Kohle, malte über die Tür eine Eule und einen Spiegel und schrieb darüber

¹ Hermann Bote, Till Eulenspiegel, p. 32.

² Ibid. , p. 32.

³ Ibid. , p. 35.

⁴ Ibid. , p. 36.

⁵ Hans Wiswe, "Sozialgeschichtliches um Till Eulenspiegel", p. 162.

⁶ Hermann Bote, Till Eulenspiegel, p. 58.

auf Lateinisch: “Hic fuit”/”Er ist hier gewesen.”⁷ หลายต่อหลายครั้งในชีวิตที่เขาเป็นลูกจ้าง (Geselle) ของนายช่างฝีมือ ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยเข้ารับการศึกษาบรมตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มช่างฝีมือ การที่จะก้าวสู่การเป็นลูกจ้างต้องผ่านขั้นตอนการเป็นผู้ฝึกหัดหรือลูกมือ (Lehding) ก่อน ทิลล์ไม่เคยผ่านขั้นตอนเหล่านี้แต่เขาก็สามารถทำงานได้ เขาปฏิเสธกฎเกณฑ์ของสมาคมช่างฝีมือ หรือปฏิเสธระบบการศึกษาที่จะเป็นหนทางสู่ความก้าวหน้า ซึ่งคนในกลุ่มชนชั้นล่างของสังคมส่วนใหญ่ยินยอมตามกฎเกณฑ์นี้ แต่ระบบนี้ใช้เวลาเกือบครึ่งชีวิตเพื่อให้ได้มาซึ่งประกาศนียบัตรวิชาชีพช่างฝีมือ แต่ทิลล์ต้องการอิสระเสรีมากกว่าที่จะต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ เหล่านี้

ในทัศนะคติของคนส่วนใหญ่ ทิลล์ ออยเลนชเปเกลอาจจะเป็นคนไร้แก่นสารซึ่งไม่ได้สร้างความมั่นคงและความก้าวหน้าให้แก่ชีวิตอย่างที่ควรจะเป็น ทว่าในอีกแง่มุมหนึ่ง ทิลล์อาจจะเป็นคนบางกลุ่มในสังคมซึ่งต้องการสนุกสนานกับชีวิตให้เต็มที่และกระทำตามแต่ใจปรารถนา คนกลุ่มนี้มักจะสนุกสนานกับการพบปะผู้คนหลากหลายชนชั้น และหลากหลายลักษณะนิสัยซึ่งช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ชีวิตของตน เงินทองไม่มีอิทธิพลเหนือชีวิตของคนกลุ่มนี้ แต่เป็นปัจจัยที่สำคัญซึ่งทำให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ โดยเขาจะแสวงหาเท่าที่จำเป็นต่อความอยู่รอดเท่านั้น ทั้งเงินทอง กรอบของการดำเนินชีวิต และกฎเกณฑ์ของสังคมไม่สามารถกำหนดบทบาทชีวิตของคนกลุ่มนั้นนอกจากความต้องการของตนเองซึ่งจะเป็นสารภีนำทางชีวิต

ข. คนนอกผู้เป็นกระบอกเสียงของคนด้อยโอกาสในสังคม

หลายต่อหลายครั้งที่ทิลล์กล้าเป็นปากเป็นเสียงแทนลูกจ้างที่ถูกนายจ้างกดขี่ บางครั้งทิลล์ก็ได้ช่วยเหลือคนพิการที่เร่ร่อน จากการทำกระทำของทิลล์อาจจะสะท้อนให้เห็นว่าทิลล์ ออยเลนชเปเกลเป็นกระบอกเสียงแทนคนด้อยโอกาส คนด้อยโอกาสกลุ่มแรกหมายถึงชนชั้นล่างในสังคมเมืองหรือบรรดาลูกจ้างที่ไม่มีโอกาสได้เป็นนายช่างหรือลูกจ้างรายวัน ลูกจ้างเหล่านี้ไม่มีโอกาสที่จะได้รับสวัสดิการจากสมาคมช่างฝีมือเนื่องจากผู้ที่จะเป็นสมาชิกของสมาคมต้องเป็นนายช่างและเสียค่าธรรมเนียมให้แก่สมาคม นอกจากนี้ยังมีคนด้อยโอกาสอีกกลุ่มคือคนพิการที่เร่ร่อนและไร้อาชีพที่ได้รับความช่วยเหลือจากทิลล์

⁷ Ibid. , p. 124.

⁸ Gerhard Steiner, “Zur Exegese des Volksbuchs von Till Eulenspiegel”, p. 140.

ลูกจ้างต้องเผชิญกับการทำงานที่ไม่ได้กำหนดชั่วโมงแห่งการทำงานอย่างชัดเจน นายจ้างบางคนปลุกลูกจ้างมาทำงานตั้งแต่เที่ยงคืน "...wollte er um Mitternacht aufstehen, den Gesellen wekken und ihn arbeiten lassen."⁹ ส่วนนายจ้างบางคนให้ลูกจ้างทำงานตลอดสัปดาห์ ในขณะที่นายจ้างบางคนให้ ลูกจ้างหยุดวันจันทร์ "Lieber Knecht, ihr Gesellen feiert gem am Montag. Wer das zu tun pflegt, den habe ich nicht gem in meinem Dienst; bei mir muß er die Woche durcharbeiten."¹⁰ ในขณะที่ไม่มีหน่วยงานใดยื่นมือช่วยเหลือลูกจ้างเหล่านี้ พวกเขาจะต้องเผชิญกับสภาพดังกล่าวโดยมีอาชุลิกเลี้ยงได้ เนื่องจากทุกสิ่งต้องขึ้นกับนายจ้าง ไม่ว่าจะเป็นนายจ้างต้องการเช่นใด พวกเขาจำต้องยอมแม้ว่าจะไม่พอใจ แต่ไม่ ปรากฏการขัดขืนจากคนเหล่านี้ ในเหตุการณ์ที่นายจ้างปลุกลูกจ้างของตนมาทำงานตอนเที่ยงคืนอีกตามเคย เพื่อนร่วมงานของทิลล์ทำตามคำสั่ง "In der nächsten Nacht weckte sie der Meister wieder um Mitternacht. Da ging Eulenspiegels Mitgeselle zum Arbeiten."¹¹ ยกเว้นทิลล์ เมื่อสงสัยคำสั่งของนายจ้างก็ไม่กล้าซักถาม ทิลล์จึงอาสาตามแทน "Eulenspiegels Mitgeselle begann zu fragen: "Was meint unser Meister damit, daß er uns so früh weckt?..." Da sprach Eulenspiegel: "Willst du, so will ich ihn fragen." Der Geselle sagte ja."¹² ลูกจ้างเหล่านี้ดำเนินชีวิตตามกรอบของสังคมยอมไม่กล้าขัดขืนคำสั่งของนายจ้าง เนื่องจากกลัวถูกไล่ออกในขณะที่ทิลล์พร้อมเสมอสำหรับการถูกไล่ออก

ลูกจ้างส่วนใหญ่ไม่กล้าที่จะละเมิดคำสั่งของนายจ้าง จึงมีความพอใจและชื่นชมการกระทำของทิลล์ และช่วยสนับสนุนทิลล์เท่าที่จะทำได้ เมื่อทิลล์ขึ้นไปบนหลังคาบ้านของนายจ้าง และทุบกระเบื้องแตกเป็นช่องโหว่แล้วรีบปีนบันไดที่พาดจากหลังคาลงไปที่ถนนหนีไป นายจ้างรีบคว้าเหล็กแหลมและวิ่งไล่ตามทิลล์ แต่ถูกบรรดาลูกจ้างจับตัวเอาไว้พลางกล่าวว่า ทิลล์ไม่ได้ทำอะไรนอกเหนือคำสั่งของท่านเลย ท่านกล่าวกับเขาว่า เขาควรจะออกจากบ้านของท่านทางข้างบน แล้วเขาทำเช่นนั้นอย่างที่ท่านเห็น Der Geselle hielt den Meister zurück und sprach zu ihm: "Meister, nicht also! Laßt Euch sagens: er hat doch nichts anderes getan, als was Ihr ihn geheißten habt. Denn Ihr spracht zu ihm, er solle Euch da oben aus dem Hause gehn. Das hat er getan, wie Ihr seht."¹³

⁹ Hermann Bote, Till Eulenspiegel, p. 119.

¹⁰ Ibid. , p. 143.

¹¹ Ibid. , p. 120.

¹² Ibid. , pp. 119-120.

¹³ Ibid. , p. 121.

จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าลูกจ้างต้องการแกลังกลับนายจ้างเท่าที่โอกาสจะเอื้ออำนวย จึงให้การกระทำของทิลส์แฝงการตำหนินายจ้าง ข้อความที่ลูกจ้างเตือนสตินายจ้างข้างต้นเป็นสิ่งที่นายจ้างมีอาจโต้แย้งได้ จึงรับฟัง “Der Schmied ließ sich belehren.”¹⁴ ในยุคสมัยที่ยังไม่มีการกำหนดจำนวนชั่วโมงของการทำงานอย่างชัดเจน ย่อมเปิดโอกาสให้นายจ้างที่เห็นแก่ตัวแสวงหาผลประโยชน์จากลูกจ้างได้อย่างเต็มที่ ในเหตุการณ์ตอนนี้จึงอาจจะแฝงการเรียกร้องให้มีการกำหนดจำนวน ชั่วโมงการทำงานที่ชัดเจนเพื่อลูกจ้างไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ และอาจจะแฝงการรายงานข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงในสังคมของทิลส์ เกี่ยวกับเรื่องแรงงานที่ถูกนายจ้างเอาเปรียบ

ชีวิตความเป็นอยู่ของลูกจ้างควรจะเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึง ลูกจ้างในยุคของทิลส์ “กิน อยู่ และหลับนอน” ที่บ้านของนายจ้าง ในขณะที่การหลับนอนไม่ นอนเนื่องมาจากจำนวนชั่วโมงของการทำงานที่ไม่มีการกำหนดนอนและอาหารของลูกจ้างไม่มีคุณภาพ หากต้องรับใช้นายจ้างตระหนี่ อาหารอาจไม่มีคุณภาพ ทิลส์เคยถูกนายจ้างสั่งให้หารของกินในห้องน้ำ ในเหตุการณ์ตอนที่ทิลส์ทำงานให้กับช่างเหล็กคนหนึ่ง และสัญญาว่าจะทำงานทุกอย่างตามที่นายจ้างต้องการ และกินของเหลือที่ไม่มีใครกิน เมื่อถึงเวลาอาหาร นายจ้างพาทิลส์ไปที่สุขาและกล่าวว่า “เธอบอกเองนะว่าเธอกินอะไรก็ได้ที่ไม่มีใครกิน นี่ก็ไม่มีใครกิน เธอกินให้หมดเลยนะ “...nahm der Schmied Eulenspiegel, führte ihn zum Abtritt in den Hof und sagte dort zu ihm: “Sieh her, du sprachst, du wolltest essen, was niemand essen wolle, damit ich dir zu arbeiten gebe. Dies mag niemand essen, daß iß du nun alles!”¹⁵ แสดงให้เห็นว่านายจ้างบางครั้งก็ชอบกลับแกลังลูกจ้างเช่นกัน

เหตุการณ์ดังกล่าวน่าจะแฝงการกล่าวเกี่ยวกับความอยุติธรรมที่เกิดแก่ลูกจ้าง หากถูกนายจ้างเอารัดเอาเปรียบ ในยุคสมัยที่นายจ้างเป็นผู้จัดหาอาหารให้แก่ลูกจ้างไม่มีบทบัญญัติข้อใดที่กำหนดคุณภาพของอาหารแต่ละมื้อ หากนายจ้างมีมนุษยธรรมเพียงพอ ลูกจ้างคงจะได้รับประทานอาหารชุดเดียวกับนายจ้าง หากนายจ้างเป็นผู้ที่เห็นแก่ตัวและตระหนี่ คงจะจัดหาอาหารที่ไร้คุณภาพและมีราคาถูกเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายของตน จากเหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นปัญหาสากลที่มีปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน

¹⁴ Ibid. , p. 121.

¹⁵ Ibid. , p. 122.

ทิลล์ยั่วล้อนายจ้างที่ตระหนี่ด้วยการทำให้วัตถุสิบของนายจ้างเสียหาย เมื่อนายจ้างสั่งให้ร้อนแบ่งตอนกลางคืนเพื่อจะได้เสร็จแต่เช้า ทิลล์ขอเปิดไฟระหว่างทำงาน แต่นายจ้างปฏิเสธคำขอและสั่งให้ใช้แสงจันทร์แทน “Ich gebe dir kein Licht. Ich habe meinen Gesellen zu dieser Zeit nie ein Licht gegeben. Sie mußten im Mondschein beuteln; also mußt du es auch tun.”¹⁶ นายจ้างผู้นั้นนอกจากจะใช้แรงงานของลูกจ้างจนไม่มีเวลาพักผ่อนแล้ว ยังไม่ให้เปิดไฟระหว่างทำงานตอนกลางคืนซึ่งอาจผลเสียต่อสายตาได้ แม้ว่างานร้อนแบ่งอาจจะไม่จำเป็นต้องใช้สายตามากนัก แต่การร้อนแบ่งท่ามกลางความมืดเป็นไปได้ นายจ้างจึงสั่งให้ใช้แสงจากดวงจันทร์เข้าช่วย ซึ่งเป็นการประหยัลดค่าเชื้อเพลิงที่ใช้ในการจุดตะเกียง นายจ้างที่ตระหนี่เอาไรต์เอาเปรียบลูกจ้างมากเกินไป

เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนเรื่องนายจ้างที่เห็นแก่ตัว และลูกจ้างที่ถูกเอาไรต์เอาเปรียบ นายจ้างกระทำเช่นนั้นน่าจะเพื่อประหยัดต้นทุนการผลิตได้มาก เนื่องจากนายจ้างเป็นผู้กำหนดจำนวนชั่วโมงของการทำงาน อาหารของลูกจ้าง และสวัสดิภาพในการทำงาน นายจ้างต้องการเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุดในขณะที่ลูกจ้างจำเป็นต้องทำงานมากที่สุด ในยุคสมัยที่ยังไม่มีกฎหมายคุ้มครองแรงงานหรือสหพันธ์แรงงาน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับลูกจ้างดังเช่นของทิลล์อาจจะเกิดขึ้นกับลูกจ้างคนอื่น ๆ ได้เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ลูกจ้างดังเช่นทิลล์ไม่ยอมถูกเอาไรต์เอาเปรียบ แต่ได้แก้มือคนนายจ้างทุกครั้ง แม้ว่าในปัจจุบันจะมีกฎหมายคุ้มครองแรงงานและมีหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนคอยช่วยเหลือแรงงานที่ถูกเอาไรต์เอาเปรียบ ทว่าในบางครั้งได้ปรากฏข่าวคราวเกี่ยวกับลูกจ้างที่ถูกเอาไรต์เอาเปรียบ เหตุการณ์ในทิลล์ ออยเลนธะปีเกิลนำเสนอบัญหาร่วมสมัยซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 และยังมีที่ท่าว่าจะเกิดขึ้นต่อไป

นอกจากการช่วยเหลือลูกจ้างที่ถูกเอาไรต์เอาเปรียบแล้ว ทิลล์ยังได้ช่วยเหลือคนพิการที่เร่ร่อนและไม่มั่งงานทำ ชายตาบอดจำนวน 12 คนต้องการไปร่วมพิธีบูชาดวงวิญญาณของเศรษฐีคนหนึ่งเพื่อรอรับการบริจาคจากเจ้าภาพ “Da ist ein reicher Mann gestorben, dem hielt man ein Seelamt und gab Spenden...”¹⁷ เมื่อเป็นคนพิการถ้าไม่มีครอบครัวหรือญาติพี่น้องช่วยเหลือมักจะกลายเป็นคนจรจัด และในยุคนั้นไม่มีการฝึกอาชีพให้คนพิการ ทิลล์ได้ใช้อุบายช่วยคนกลุ่มนี้ได้พักพิรในที่พักแห่งหนึ่งตลอดช่วงฤดูหนาว ในเรื่องทิลล์ ออยเลนธะปีเกิลใช้คนตาบอดเป็นตัวแทนคนพิการที่เร่ร่อนซึ่งควรจะได้รับความช่วยเหลือ ทิลล์เป็นบุคคลที่กล้ายื่นมือเข้าไปช่วยเหลือโดยใช้ความเจ้าปัญญาของตนให้เป็นประโยชน์แก่คนกลุ่มนี้

¹⁶ Ibid. , p. 171.

¹⁷ Ibid. , p. 228.

จากการกระทำของทิลล์ ออยเลนชะปีเกิลที่ดูเหมือนเป็นคนที่น่ารังเกียจอันเนื่องมาจากการพดุงแพลงด้วยคำและสถานการณ์ให้ผิดแผกไปจากความคาดหมายของคนส่วนใหญ่ แต่ในหลายกรณีบทบาทของทิลล์เป็นดังกระบอกเสียงของคนด้อยโอกาสของสังคม โดยเฉพาะกลุ่มของลูกจ้างหรือในปัจจุบันมักจะเรียกว่าชนชั้นกรรมาชีพ ทิลล์ได้แฝงการนำเสนอสภาพการทำงานอันเลวร้ายในมุขตลกของตน คนพิการเป็นบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่ทิลล์เข้าช่วยเหลือ

5.1.2 ศรีธนูชัยในฐานะ“คนใน”กรอบของสังคม

ศรีธนูชัยดำเนินชีวิตสอดคล้องกับกรอบของสังคม ในยุคสมัยของศรีธนูชัยให้ความสำคัญกับการรับราชการเนื่องจากผู้คนส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติและผู้คนนับถือ “...ได้เป็นข้าท้าว เย็นเกล้าเกศา ผู้ใดใครนา ไม่มาดูแลตามบุญวาสนา ภูคสก็ออกมา จะได้สูงเด่นมีเกียรติยศ...”¹⁸ ในยุคนั้นมักจะอ้างถึงด้วยคำที่ว่าด้วยการยกย่องการรับราชการว่า “สิบพ่อค้าไม่เท่าหนึ่งพระยาเลี้ยง” แม้แต่พ่อค้าที่มั่งคั่งถึงสิบคนยังไม่มี ความสำคัญทัดเทียมกับขุนนางผู้สูงศักดิ์เพียงหนึ่งคน ศรีธนูชัยจึงยินดีรับราชการเมื่อพระเจ้าแผ่นดินโปรดให้รับราชการ “...จึงโปรดให้เณรสึกทำราชการ เณรไปลาอาจารย์ท่านผู้ใหญ่ รับสึกออกมาข้าจะให้...ฝ่ายเชียงเมียงก็ได้มาเปนข้าเฝ้า...”¹⁹

ก. ขุนนางผู้แสวงหาความก้าวหน้าและความมั่งคั่ง

หลังจากที่ศรีธนูชัยเข้ารับราชการ ได้พยายามทำงานอย่างขยันขันแข็งจนเป็นที่โปรดปรานของ พระเจ้าแผ่นดินจึงได้รับพระราชทานเงินทอง ของใช้ และข้าทาสบริวาร “...มาอยู่ในพระราชวัง ไข้ลอยคอยรับสั่ง มันระวังราชการ...พอพระทัยโดยไฉน ว่องไวในราชการ รู้ชำนาญในพระทัย...โปรดปรานศรีทนะนไชย พระราชทานเงินทองให้ ทั้งข้าไททุกประการ เป็นที่พระทนะนไชย เลื่องลือไปทุกสถาน ยศศักดิ์แสนล้ำราญ บ่าวบริวารมีครามครัน...”²⁰ จากคำอ้างนี้อาจจะบอกเป็นนัยว่า ข้าราชการควรจะทำงานดีจึงจะเป็นที่ ต้องพระทัย นอกจากนี้ยังควรจะมี วาทศิลป์ซึ่งแสดงถึงความเข้าใจความต้องการของพระองค์ ซึ่งการกระทำเช่นนี้มักจะส่งผลให้ได้ รับพระราชทานตำแหน่งสูงขึ้นและทรัพย์สินเงินทอง

¹⁸ กรมศิลปากร, ศรีทนะนไชยจำนวนภาพและฉินิดตำนานพรัตน์, หน้า 92.

¹⁹ หอพระสมุดวชิรญาณ, เสภาเรื่องศรีธนูโยเชียงเมียง หน้า 13.

²⁰ กรมศิลปากร, ศรีทนะนไชยจำนวนภาพและฉินิดตำนานพรัตน์, หน้า 25.

ศรีธนญชัยแสวงหาความก้าวหน้าด้วยการ ประพุดิตนให้เป็นทีโปรคปรานของพระเจ้าแผ่นดินซึ่งพอพระทัยความฉลาดเฉลียวของเขา “...จึงทรงดำริห์ว่าณทวีปญญา มาก คนเช่นนี้หายากไม่ชั่วคราว ถ้าได้เลี้ยงเปนมมนตรีดีไม่น้อย จะใช้สอยแคล้วคล่องเห็นว่องไว...”²¹ ด้วยเหตุที่การมีข้าราชการบริหารที่ชาญฉลาดย่อมจะสามารถแก้ไขปัญหาด้านการณวิฤตของบ้านเมือง เมื่อเมืองของตนถูกท้าทายให้ร่วมการแข่งขันโดยนำเมืองเป็นเดิมพัน หากฝ่ายแพ้การแข่งขันฝ่ายของศรีธนญชัยจะต้องเสียเมืองให้แก่ผู้ทำชิง การแข่งขันแต่ละครั้ง ฝ่ายของศรีธนญชัยไม่มีบุคคลากรที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะเอาชนะคู่ต่อสู้ได้ แต่ศรีธนญชัยใช้อุบายในการแข่งขันทุกครั้งจึงสามารถเอาชนะผู้ทำชิงได้ ในการแข่งขันแปลคัมภีร์ ศรีธนญชัยสร้างคัมภีร์ไตรภูโดยจับปูซบหมึกแล้วปล่อยให้เดินบนสมุดคัมภีร์ ฝ่ายตรงข้ามเสียรู้กลลวงของศรีธนญชัยจึงต้องพ่ายแพ้ เหตุการณ์ข้างต้นนี้ให้เห็นถึงคุณสมบัตินี้ที่สำคัญข้อหนึ่งคือความเจ้าปัญญา บุคคลที่มีปัญญาย่อมสามารถใช้ปัญญาเอาชนะได้ทุกสิ่ง แม้ว่าจะเป็นการใช้ปัญญาพลิกแพลงความคาดหมายของคนส่วนใหญ่ ซึ่งดูเหมือนเป็นการกระทำที่หลอกลวงอีกฝ่าย แต่ถ้าศรีธนญชัยไม่ทำเช่นนั้นมิอาจจะกอบกู้สถานการณ์วิฤตของบ้านเมืองในฐานะที่เป็นข้าราชการ ศรีธนญชัยกระทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ซึ่งมักจะได้รับชื่นชม “...ชนทั้งหลายชมพระศรีธนญไชย ว่าว่องไวเจนจัดไม่ขัดสน ภูบริมิไชยไม่อับจน...”²²

แม้ว่าศรีธนญชัยจะเป็นข้าราชการที่สามารถแก้ไขปัญหารองบ้านเมืองได้ แต่ต้องเป็นปัญหาที่ใช้ปฏิภาณแก้ไข หากเป็นสงครามที่ใช้กำลังเอาชนะกัน ศรีธนญชัยจะใช้อุบายหลีกเลียงได้ทุกครั้ง “...เองจงไปสู้ศึกอย่างนี้กถลัว ธนญไชยรับพระราชโองการ ไม่อาจขัดบรรพการเจ้าอยู่หัว แต่ไม่สู้เต็มใจให้หนักถลัว...คิดคำนึงได้อุบายให้ราชการ...”²³ ในขณะที่ศรีธนญชัยมิได้มาใครในการปกป้องบ้านเมืองให้รอดพ้นจากผู้รุกราน แต่ได้ใช้ปัญญาในการแก้ไขความขัดแย้งซึ่งน่าจะเป็นทางเลือกที่ดีกว่า

ทันทีที่ศรีธนญชัยกลับจากเมืองจีนต้องการมาเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินเพื่อถวายรูปของพระเจ้ากรุงจีนและแผนที่ตั้งเมืองต่าง ๆ ของจีน ซึ่งถูกพระทัยพระองค์มาก จึงได้พระราชทานตำแหน่งและที่นาแก่ศรีธนญชัย “...ศรีธรรมมศวรสวัสดิ์ พระราชทานรางวัล สารพันเครื่อง

²¹ หอพระสมุดวชิรญาณ, เสภาเรื่องศรีธนญไชยเรื่องเมือง หน้า 13.

²² เล่มเดียวกัน, หน้า 44.

²³ เล่มเดียวกัน, หน้า 57.

ยศดงาม ชุนศรีทะนนไชยได้นาม ปลัดจลองถ้อยความ นาสามร้อยไว้ในกา...²⁴ เหตุการณ์ แสดงให้เห็นว่าศรีธนญชัยเป็นลูกน้องที่รู้จักเอาใจเจ้านายจึงได้เป็นที่โปรดปราน

ศรีธนญชัยอาจจะเป็นตัวแถมของคนบางกลุ่ม ที่ต้องการแสวงหาความก้าวหน้าให้แก่ชีวิต ในช่วงหนึ่งของชีวิต ศรีธนญชัยประสบความสำเร็จอย่างดงาม การที่เขาประสบความสำเร็จได้ เนื่องจากการเลือกอาชีพที่เป็นไปตามสมัยนิยมและการมีวาทศิลป์ที่สามารถเอาใจนายจ้าง นอกจากนี้การมีปฏิภาณไหวพริบช่วยส่งเสริมให้เขาสามารถก้าวหน้าขึ้นมาได้

แม้ว่าศรีธนญชัยจะได้รับพระราชทานตำแหน่งสูงขึ้นและยังได้เงินทอง ที่นา ตลอดจนข้า ทาสบริวาร แต่เขามีได้พอใจเพียงแค่นั้น หากได้แสวงหาทรัพย์สมบัติเพิ่มมากขึ้น วิธีการแรกนั้น ศรีธนญชัยเล่นการพนัน เขาพนันว่าตนสามารถทายใจเหล่าเสนาได้ถูกต้อง เสนาทุกคนจงรักภักดี ต่อพระเจ้าแผ่นดินเป็นคำทายใจที่ทำให้เขาชนะพนันและได้เงินจำนวนมากกลับบ้าน "...เงินเหลือ ล้นเป็นนักษา แยกหลามตามกันมา...รวยเร็วกว่าเจ้าสัว...อ้าวไม่กลัวจนเลยนา..."²⁵ เกมการ พนันที่เขาเล่นมักอยู่เหนือความคาดหมาย ส่วนการพนันจำพวกถั่ว ไข่ ไพ่ และอื่น ๆ เขาไม่เคย เล่น นอกจากนี้ ศรีธนญชัยไม่ได้ลุ่มหลงอบายมุข แต่ได้ปฏิภาณไหวพริบสร้างอุปายหรือกลลวง ต่าง ๆ เพื่อที่ตนจะเป็นฝ่ายชนะ

ต่อมาศรีธนญชัยได้จัดเรือสำเภาเพื่อไปค้าขายที่เมืองจีน "...ฝ่ายศรีทะนนไชยใจห้าว คิด ค้าสำเภา ไปเข้าเมืองจีนดูลอง..."²⁶ ศรีธนญชัยเป็นขุนนางและยังเป็นพ่อค้าด้วย น่าจะเป็นการ เล่าข้อเท็จจริงใน ประวัติศาสตร์ด้านการค้ากับต่างประเทศในยุคของศรีธนญชัยมักจะจำกัดอยู่ใน หมู่คนสองพวกเท่านั้น คือ ขนชั้นนำในระบบศักดินาได้แก่เจ้าและขุนนางกับชาวจีน²⁷ นอกจากนี้ ขุนนางจะได้รับพระราชทานที่นาด้วยตามตำแหน่งของตน ที่นาดังกล่าวเป็นอีกหนึ่งวิธีในการแสวง หารายได้ "...ทำนากลางสาย เห็นว่าจะได้เงินทอง..."²⁸ ศรีธนญชัยมีทั้งที่นาและข้าทาสซึ่งจะ เป็นแรงงานในการทำนา เขาน่าจะได้รับการยกย่องเนื่องจากเป็นคนขยันขันแข็งในการเลี้ยงชีพ แม้ว่าจะมีงานประจำอยู่แล้วแต่ยังทำอาชีพเสริมด้วย ศรีธนญชัยจึงเป็นทั้งขุนนางและคหบดีคน หนึ่งในยุคสมัยของตน

²⁴ กรมศิลปากร, ศรีทะนนไชยจำนวนกาพย์และฉันทาภิธานพริศร์, หน้า 73.

²⁵ เล่มเดียวกัน, หน้า 47.

²⁶ กรมศิลปากร, ศรีทะนนไชยจำนวนกาพย์และฉันทาภิธานพริศร์, หน้า 65.

²⁷ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ปากไก่และใบเรือ, พิมพ์ครั้งที่สอง (กรุงเทพมหานคร: แพร, 2538), หน้า 136.

²⁸ กรมศิลปากร, ศรีทะนนไชยจำนวนกาพย์และฉันทาภิธานพริศร์, หน้า 89.

5.1.3 ทิลล์ ออยเลนชเปเกิลในฐานะกบฏกับศรีธนญชัยในฐานะผู้รู้จักใช้ปฏิภาณ

ทิลล์ ออยเลนชเปเกิลกับศรีธนญชัยเป็นตัวละครที่มีความแตกต่างกัน โดยทั่วไปมักจะเข้าใจว่าทั้งสองเป็นตัวละครเอกเจ้าปัญญาแบบฉลาดแกมโกงที่เหมือนกันทุกประการ แต่โดยเนื้อแท้แล้วทั้งสองมีลักษณะนิสัย วิถีชีวิต และโลกทัศน์แตกต่างกัน ทิลล์ประพาศิตนนอกกรอบของกรอบในสังคมของตนด้วยการเป็นชายโสดเร่ร่อน ละรับจ้างทำงานหลายอาชีพเพื่อความอยู่รอดในแต่ละวัน และบางครั้งยังกระทำประโยชน์ต่อคนด้อยโอกาสทางสังคม ได้แก่พวก ลูกจ้างและคนพิการที่เร่ร่อน เขามักจะได้แย้งกับนายจ้างที่ชอบเอาใจเอาเปรียบลูกจ้าง และยังให้ความเจ้าปัญญาคิดกลอุบายช่วยคนพิการเร่ร่อนให้มีที่พักพิงตลอดฤดูหนาว ฝ่ายศรีธนญชัยมีวิถีทัศน์ที่แตกต่างไป เขาเป็นขุนนางรับใช้พระเจ้าแผ่นดินและเป็นที่โปรดปรานเนื่องจากความเจ้าปัญญา จึงมักจะได้รับพระราชทานยศศักดิ์และทรัพย์สินเงินทองเพิ่มขึ้น แต่เมื่อบ้านเมืองเกิดวิกฤตเขาจะใช้ความเจ้าปัญญาแก้ไขปัญหามาให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

ทิลล์ไม่เพียงแต่กลั่นแกล้งผู้อื่น บางครั้งยังเสียรู้ผู้อื่นอีกด้วย “Und so schalkhaft und listig Eulenspiegel sonst war, so wurde er dennoch von der alten Bäuerin genant...”²⁹ การเสียรู้เป็นสิ่งที่ทิลล์ยอมรับได้และเขารู้สึกขบขันที่พบคนซึ่งมีพฤติกรรมเช่นเดียวกับตน “... fing an zu lachen und sprach: “Was seid Ihr für ein tüchtiger Meister! Ihr habt mir das so gemacht, wie ich es Euch geheißen habe.”³⁰ แต่เมื่อศรีธนญชัยต้องเสียรู้คนอื่นเขายอมรับไม่ได้จนกระทั่งต้องตรอมใจและเสียชีวิต

ทิลล์ ออยเลนชเปเกิลเป็นกบฏ เขามักจะไม่ปฏิบัติตามแบบแผนและจารีตของสังคม เขามีความสนุกที่ได้กระทำเช่นนั้นแต่ผู้คนรอบข้างมักจะตำหนิว่าเขาเป็นพวกตัวตลก “Du gottverlassener Schalk”³¹ นอกจากนี้ยังมีบุคคลบางกลุ่มปฏิเสธที่จะคบหากับผู้ที่เป็นตัวตลกดังเช่นทิลล์ “Er verabscheute jedoch die Spielleute ... Eulenspiegel lud er nicht ein; den

²⁹ Ibid. , p. 182.

³⁰ Ibid. , pp. 193-194.

³¹ Till Eulenspiegel, Hermann Bote ,ed. Siegfried H. Sichtermann, p. 49

betrachtete er als Gaukler und Spielmann”³² ทิลล์เป็นตัวแทนของผู้ที่รักอิสระเสรีโดยไม่สนใจกรอบของสังคม และอาจจะเป็นไปได้ที่ทิลล์เป็นตัวแทนของชาวตะวันตกจำนวนไม่น้อยที่มักจะใช้ชีวิตตามความต้องการของตน โดยไม่สนใจที่จะแสวงหาความก้าวหน้าและความมั่นคง อย่างไรก็ตาม ผู้คนร่วมสมัยคงจะไม่ยอมรับทัศนคตินี้มากนักเนื่องจากทิลล์มักถูกคนในสังคมตำหนิพฤติกรรมของตนซึ่งคงจะบอกเป็นนัยถึงผู้อ่านว่า ในสังคมเยอรมันช่วงปลายยุคกลางต้องการคนที่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และกรอบของสังคม มากกว่าผู้ที่เป็นกบฏต่อระเบียบของสังคม นอกจากนี้ในสังคมเยอรมันนั้นหากพบใครที่มีพฤติกรรมแบบเดียวกับทิลล์ มักจะกล่าวกันว่าผู้นั้นเป็นทิลล์ ออyleนชะปีเกล

ศรีธนญชัยเป็นตัวแทนของผู้ที่ใช้ปัญญาเพื่อให้ตนก้าวหน้า ตลอดชีวิตของศรีธนญชัยนั้น เขาใช้ปฏิภาณไหวพริบเอาชนะความขัดแย้งได้ทุกเรื่อง ศรีธนญชัยน่าชื่นชมเนื่องจากเขาสามารถให้ปฏิภาณและความเฉลียวฉลาดในการเอาตัวรอดจากสถานการณ์ยุ่งยาก และทำให้ตนมีความเจริญก้าวหน้าทางงานแม้ว่าเขาจะกระทำบางสิ่งที่พิเรนไปบ้าง ชีวิตของศรีธนญชัยแสดงถึงกรอบประการหนึ่งของมนุษย์ในสังคมที่มักจะให้ความสำคัญกับผู้ที่มีปัญญา ศรีธนญชัยมิได้เชี่ยวชาญศาสตร์ทุกแขนงแต่เขาสามารถใช้ปฏิภาณและความเฉลียวฉลาดในการเอาตัวรอด คนส่วนใหญ่ในสังคมยกย่องผู้ที่มีปัญญาจึงชื่นชมศรีธนญชัยที่รู้จักใช้ปัญญา แต่ไม่ยกย่องผู้ที่มีความรู้ท่วมหัวแต่เอาตัวไม่รอด ด้วยเหตุนี้เมื่อศรีธนญชัยต้องเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ทางปัญญาจึงเกิดความเสียหน้าจนเกิดอาการตรอมใจและเสียชีวิตก่อนวัยอันสมควร ศรีธนญชัยอาจจะเกรงกลัวว่าตนจะต้องสูญเสียยศศักดิ์และทรัพย์สินศฤงคารซึ่งใช้ปฏิภาณไหวพริบแลกมา ดังนั้นเมื่อตนสูญเสียฐานะทางปัญญาจึงมีอาจที่จะมีชีวิตต่อไปได้

5.2 คู่กรณีที่ถูกทิลล์ ออyleนชะปีเกลกับศรีธนญชัยยั่วล้อ

ทิลล์ ออyleนชะปีเกลกับศรีธนญชัยมักจะกลั่นแกล้งบุคคลที่คนส่วนใหญ่ให้ความเคารพหรือผู้ที่มีอำนาจ³³ในสังคม คู่กรณีที่ถูกบุคคลทั้งสองยั่วล้อคือกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในสังคมซึ่งกลุ่มบุคคลเหล่านั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของโครงสร้างทางสังคม ด้วยเหตุนี้การศึกษาคู่กรณีจะพิจารณาจากสถานภาพทางสังคมของคู่กรณี ซึ่งน่าจะทำให้ทราบเกี่ยวกับการจัดระเบียบทางชน

³² Ibid. ,p. 205.

³³ คำว่า “อำนาจ” ในที่นี้ตรงกับคำว่า “authority” ในภาษาอังกฤษ ซึ่งหมายถึงความสามารถที่ทำให้บุคคลซึ่งอยู่ใต้อำนาจนั้นยอมรับข้อกำหนด สิทธิ และหน้าที่ โดยถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมาย

พิจารณาจากสถานการณ์ภาพทางสังคมของคูกรณี ซึ่งน่าจะทำให้ทราบเกี่ยวกับการจัดระเบียบทางชนชั้นและสภาพแวดล้อมของสังคมซึ่งแต่ละสังคมก็มีองค์ประกอบเหล่านี้แตกต่างกัน ดังนั้นการศึกษาคูกรณีของนิทานทั้งสองเรื่องจึงมีความสำคัญ

5.2.1 คูกรณีที่ถูกทิลล์ ออยเลนระเบิดยั่วล้อ

คูกรณีที่ถูกทิลล์ ออยเลนระเบิดยั่วล้อได้แก่ กลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้า กลุ่มครูอาจารย์ กลุ่มเจ้านครรัฐและกลุ่มพระ กลุ่มบุคคลทั้งสี่กลุ่มเป็นกลุ่มที่มีบทบาทและมีความสำคัญในสังคม แต่บุคคลเหล่านั้นอาจจะสร้างความกดดันแก่บุคคลที่เป็นชนชั้นล่างของสังคมเอกเช่นทิลล์ เขาจึงใช้ปัญญาชั่วร้ายอำนาจของบุคคลเหล่านั้น

ก. กลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้า

ทิลล์ ออยเลนระเบิดยั่วล้อกลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้ามากที่สุด มนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงความต้องการทางเศรษฐกิจได้ การอุปถุคของมนุษย์ทางด้านนี้ยังคงมีความจำเป็นอย่างมาก สมาชิกในสังคมจึงรวมกลุ่มกันเพื่อผลิตสินค้าและค้าขายโดยมีหัวหน้ากลุ่มหรือที่เรียกกันว่า นายช่างฝีมือและพ่อค้าเป็นผู้นำในกิจกรรมต่าง ๆ และมีอำนาจที่จะสามารถจัดระบบในกลุ่มของตนเพื่อผลประโยชน์ทางการผลิตสินค้าและบริการ

ทิลล์มักจะยั่วล้อนายจ้างด้วยการกระทำที่ปลุกความคาดหมาย สำหรับลูกจ้างบางคน คำสั่งของนายจ้างมักจะเป็นประกาศิตที่จะต้องปฏิบัติตามเพื่อความพอใจของนายจ้างซึ่งจะส่งผลถึงการจ้างงาน ส่วนคำสั่งของนายจ้างสำหรับทิลล์ถึงถูกเขาพลิกแพลงให้เกิดความคาดหมายของนายจ้าง ทิลล์เข้าบ้านนายจ้างทางหน้าต่างเมื่อนายจ้างช่างสั่งทิลล์เข้าไปรอตที่บ้านที่มีหน้าต่างบานใหญ่ ในเหตุการณ์อีกตอนหนึ่งทิลล์ตัดแผ่นหนังเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ เช่น หมู วัว แกะ เมื่อนายจ้างสั่งให้ตัดแผ่นหนังสำหรับทำรองเท้าของคนเลี้ยงสัตว์ การพลิกแพลงคำสั่งของนายจ้างซึ่งเป็นช่างฝีมือจึงนำไปสู่ความขัดแย้งค่อนข้างรุนแรง ทิลล์สร้างความไม่พอใจแก่นายจ้างและสร้างความเสียหายให้แก่ทรัพย์สินของนายจ้าง วัตถุประสงค์ที่ใช้การผลิตสินค้าถูกทำลายเสียหาย ผลสุดท้ายทิลล์มักจะถูกไล่ออก แต่หลายต่อหลายครั้งทิลล์มักจะออกจากบ้านของนายจ้างเองหลังจากก่อเรื่องแล้ว

ความขัดแย้งระหว่างทิลล์กับกลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้ามีหลายลักษณะ ลักษณะแรก กลุ่มช่างฝีมือถูกทำลายวัตถุประสงค์ที่ใช้ในการผลิตสินค้า อีกลักษณะหนึ่งมักจะเกิดขึ้นกับพ่อค้าคือการถูก

ทิลล์หลอกชื่อของปลอม ทิลล์หลอกพ่อค้าชื่อไฮมันด์ร์ ซึ่งทิลล์เพียงแต่วางไฮมันด์ร์ไว้ข้างบน แต่ส่วนข้างล่างเป็นมุลด์ร์ ไม่ว่าจะเป็นการถูกทำลายทรัพย์สินหรือการถูกหลอกชื่อของปลอม ล้วนแต่ทำให้เจ้าของกิจการต้องสูญเสียทรัพย์สินซึ่งยอมต้องนำมาซึ่งความไม่พอใจ อย่างไรก็ตาม ในบางเหตุการณ์ทิลล์มิได้ทำลายทรัพย์สินหรือหลอกลงทรัพย์สินของพ่อค้าหรือช่างฝีมือ แต่สร้างชุมชนเคื่องให้แก่คู่กรณี ดังเช่นในเหตุการณ์ที่ทิลล์ส่งจดหมายเชิญไปยังช่างตัดเสื้อทั่ว แคว้นซัคเซินให้มาฟังเคล็ดลับ ที่จะทำให้ผู้ประกอบการอาชีพตัดเสื้อมั่งคั่งจนกว่าโลกจะถึงจุดจบ เคล็ดลับนั้นก็คือนำเย็บผ้าต้องไม่ลืมสอดเข้าเข็มและชมวดปมที่ด้ายด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่ทราบดีแม้จะไม่ได้เป็นช่างตัดเสื้อ การหลอกลงนั้นสร้างความโกรธเคืองให้แก่ผู้ที่มาฟังซึ่งมาจากทางไกล “Da wurden die Schneider, die von weither gekommen waren, zomig auf ihn...”³⁴

กลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้าส่วนใหญ่ร่วมกันจัดตั้ง สมาคมอาชีพช่างและสมาคมทิลล์เพื่อประโยชน์ในการผลิตสินค้า เพื่อแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากการผลิตระหว่างสมาชิกในระบบเศรษฐกิจและเพื่อจำหน่ายผลผลิตที่มีคุณภาพแก่สมาชิกในสังคม จุดมุ่งหมายต่าง ๆ ดังกล่าวของระบบเศรษฐกิจดูเหมือนจะเป็นไปเพื่อแก้ไขปัญหาด้านพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และสนองความต้องการของผู้บริโภค แต่ดูเหมือนว่าสมาคมเหล่านี้ไม่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อลูกจ้างของนายช่างฝีมือและพ่อค้า ยิ่งไปกว่านั้น กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สมาคมกำหนดขึ้นส่วนใหญ่แทบจะมิได้ช่วยให้ลูกจ้างได้พัฒนาตนขึ้นเป็นนายช่างฝีมือหรือพ่อค้า ในทางปฏิบัติ บางครั้งการเป็นช่างฝีมือมักจะถูกจำกัดอยู่ในกลุ่มของผู้ที่เป็นลูกหลานของช่างฝีมือและพ่อค้า ทิลล์ปฏิเสธขั้นตอนสู่การเป็นช่างฝีมือ และกระทำแต่สิ่งที่ตนปรารถนานั้นคือใช้ชีวิตอย่างอิสระเสรี อาจจะเป็นไปได้ที่ทิลล์เห็นจุดบกพร่องดังกล่าวจึงมักจะกีดกันแก่งกลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้าเท่าที่โอกาสจะเอื้ออำนวย การข่มขู่ของทิลล์อาจจะจัดว่าทิลล์มิได้เห็นความสำคัญของกลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้า ด้วยเหตุนี้ เราจึงไม่ยอมลงให้แก่คู่กรณีกลุ่มนี้ และไม่ยอมให้ชีวิตของตนต้องถูกระบบเศรษฐกิจครอบงำ

นอกจากการไม่ยอมให้อำนาจแห่งกฎเกณฑ์ของระบบเศรษฐกิจ มาตีกรอบชีวิตของตนแล้ว ทิลล์ยังต่อต้านอำนาจของเจ้าของกิจการซึ่งเอาโรคเอาเปรียบลูกจ้าง ควรจะพึงตระหนักว่าระบบเศรษฐกิจในยุคสมัยของทิลล์ เมื่อได้รับอนุญาตให้ดำเนินกิจการในเสรีนครแล้ว กลุ่มผู้ประกอบการสามารถดำเนินกิจการได้ ซึ่งอาจนำไปสู่ข้อเสียคือการแข่งขันอย่างเสรี ผู้ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจซึ่งมีเพียงจำนวนน้อยจะมั่งคั่งมากยิ่งขึ้น ในขณะที่คนจำนวนมากได้แก่บรรดาลูก

³⁴ Ibid. , p. 142.

จ้างกลับไม่มีหลักประกันในชีวิตและการงาน การขี้ขลาดอำนาจของนายจ้างยังคงเป็นไปในลักษณะของการพลิกแพลงคำสั่ง ซึ่งส่งผลต่อการสร้างความเสียหายให้แก่วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต

ความขัดแย้งระหว่างทิลล์กับคูร์นีย์ที่เป็นช่างฝีมือและพ่อค้า เกิดขึ้นบ่อยที่สุดและเป็นไปในลักษณะที่รุนแรงที่สุด อาจจะเป็นเนื่องจากทิลล์จำเป็นต้องเป็นผู้อยู่ใต้การปกครองของบุคคลเหล่านี้เกือบตลอดชีวิต การเผชิญหน้ากับบุคคลกลุ่มนี้มากกว่าบุคคลกลุ่มอื่น ๆ น่าจะส่งผลให้เกิดความกดดันและความไม่พอใจช่างฝีมือและพ่อค้ามากขึ้นไปด้วยจึงนำไปสู่การขี้ขลาดอำนาจของคนกลุ่มนี้มากกว่าบุคคลกลุ่มอื่น

ข. กลุ่มครูอาจารย์

ทิลล์ ออyleนชะปีเกลย์้อวลความทรงงตนของบรรดาครูอาจารย์ซึ่งเป็นชนชั้นปัญญาชน โดยผู้ที่จะได้รับการศึกษาระดับนี้มักจะต้องมีฐานะทางเศรษฐกิจดี การเล่าเรียนวิชาความรู้จนถึงระดับอุดมศึกษาในยุคสมัยของทิลล์ยังคงอยู่ในขอบเขตที่จำกัด เนื่องจากยังไม่ได้ก้าวสู่ยุคการศึกษาของทวยราษฎร์อย่างแท้จริง แม้ว่าในยุคนั้นจำนวนหนังสือมีมากขึ้น และราคาลดลงเนื่องจากแท่นพิมพ์อักษรและกิจการเกี่ยวกับการพิมพ์พัฒนาการก้าวหน้ามากขึ้น ทำให้สามารถผลิตงานได้ครั้งละจำนวนมาก ซึ่งส่งผลให้การเขียนและการอ่านแพร่หลายไปด้วย แต่การศึกษาระดับอุดมศึกษายังไม่แพร่หลาย ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่ได้รับการศึกษาระดับอุดมศึกษามักจะรู้สึกภาคภูมิใจในความรู้และความสามารถของตน เมื่อทิลล์เฝ้าอดว่าตนเป็นปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ซึ่งสามารถตอบคำถามยาก ๆ ที่ปราชญ์ผู้อื่นไม่สามารถตอบได้ เหล่าคณาจารย์จึงร่วมปรึกษาเพื่อตั้งคำถามซึ่งคิดว่าทิลล์จะต้องตอบไม่ได้และอับอาย

ความขัดแย้งระหว่างทิลล์กับกลุ่มครูอาจารย์ในมหาวิทยาลัย (Doktoren und Gelehrten) ไม่ปรากฏความขัดแย้งในลักษณะที่รุนแรงแต่เป็นไปในลักษณะที่สร้างความอับอายและความเจ็บใจให้แก่ผู้ทรงคุณวุฒิ ทิลล์ไม่ได้ตอบคำถามของของครูอาจารย์แต่เพียงเบเนประเด็นของคำถาม ในเหตุการณ์ตอนที่ท่านอธิการบดีถามว่าจากพื้นดินถึงท้องฟ้ากว้างขนาดใด “Sag an, wie weit ist es von der Erde bis zum Himmel?”³⁵ ทิลล์ตอบว่า ไม่ไกลจากที่นี่ ถ้าคนที่อยู่บนท้องฟ้าพูดคุยหรือร้องเรียก คนข้างล่างจะได้ยินชัดเจน เชิญท่านบินขึ้นไปข้างบน ส่วนผมจะส่งเสียงเบา ๆ อยู่ข้างล่าง แล้วท่านที่อยู่ข้างบนจะได้ยิน ถ้าคุณไม่ได้ยินแสดงว่าผมพูดผิด “Es ist nahe von hier. Wenn man im Himmel redet oder ruft, das kann man hienieden wohl hören. Steigt

³⁵ Ibid. , p. 88.

Ihr hinauf, so will ich hier unten leise rufen: das werdet Ihr im Himmel hören. Und wenn Ihr das nicht hört, so will ich wiederum Unrecht haben.”³⁶ คำถามดังกล่าวเป็นการใช้ไหวพริบสร้างคำถามที่ไม่มีคำตอบและทิลล์แก้ปัญหาด้วยการใช้ตรรกเดียวกันได้ตอบ

ทิลล์อาจจะต้องการล้อเลียนข้อสงสัยของครูอาจารย์ ซึ่งตั้งคำถามโดยที่กลุ่มของตนไม่ทราบคำตอบ จึงมั่นใจว่าทิลล์ต้องไม่ทราบคำตอบด้วยเช่นกัน ทว่าพวกเขาต้องผิดหวัง อับอาย และเจ็บใจกับคำตอบของทิลล์ อันที่จริงแล้ว ทิลล์ไม่ได้ตอบคำถาม แต่เขาเบี่ยงเบนประเด็นของคำถามและสร้างเงื่อนไข ซึ่งทำลายความสามารถของผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลายในที่นั้น หากพวกเขาไม่ยอมรับคำตอบของทิลล์ พวกเขาต้องขึ้นไปบนท้องฟ้าเพื่อพิสูจน์คำตอบของทิลล์ ซึ่งเป็นการกระทำที่เป็นไปไม่ได้ ดังนั้น ผู้ทรงคุณวุฒิจึงต้องยอมรับคำตอบของทิลล์ ทิลล์สันคลอนอำนาจของกลุ่มครูอาจารย์ซึ่งภาคภูมิใจกับความรู้ความสามารถของตน และต้องการหาคำตอบในเรื่องต่าง ๆ ที่ตนสงสัย จึงเป็นไปได้ที่ทิลล์ต้องการจะขั้วล้อความช่างสงสัยของกลุ่มครูอาจารย์กับคำถามที่ดูเหมือนว่าจะไม่สามารถหาคำตอบได้ ในความคิดของกลุ่มครูอาจารย์มักจะเห็นว่าการกระทำของทิลล์นั้นไร้สาระและมีได้สร้างสรรค์ประโยชน์อันใด แต่กิจกรรมของกลุ่มตนนั้นมีประโยชน์ต่อสังคมมากกว่าและเป็นการตั้งข้อสงสัยเชิงวิชาการ น่าจะกล่าวได้ว่าทิลล์ไม่เห็นความสำคัญของการที่นักวิชาการบางส่วนที่มักจะเฝ้าครุ่นคิดปัญหาต่าง ๆ ซึ่งปัญหานั้นอาจจะมีได้มีความสำคัญทัดเทียมกับความอยู่รอดในแต่ละวัน ทิลล์ในฐานะที่เป็นคนพเนจรย่อมสนใจปัญหาเรื่องปากท้องมากกว่าการคำถามที่ไร้เหตุผล อาจจะสามารถได้ว่าทิลล์ต้องการล้อเลียนความไร้สาระของข้อสงสัยเชิงวิชาการบางประเด็นซึ่งการค้นหาคำตอบอาจจะมีได้ก่อให้เกิดประโยชน์อันใดแก่มนุษย์ก็ได้

ค. กลุ่มเจ้านครรัฐ

ผู้ที่มีอำนาจในการปกครองเมืองแต่ละเมืองที่ทิลล์เดินทางมาถึงคือเจ้านครรัฐ ความขัดแย้งระหว่างทิลล์กับกลุ่มเจ้านครรัฐเป็นไปในลักษณะที่ไม่รุนแรง เจ้านครรัฐมิได้ถูกทำร้ายทางกายภาพ การล้อเลียนหรือการกลั่นแกล้งนั้นเป็นไปในลักษณะที่มักจะก่อให้เกิดความรำคาญใจ และเมื่อถูกทำให้เกิดความรำคาญหลายครั้งอาจจะนำไปสู่ความขุ่นเคืองใจ ทิลล์ละเมิดคำสั่งของนายจ้าง เมื่อทิลล์มาทำงานเป็นคนเป่าแตรให้กับท่านกราฟแห่งอันฮาลท์ หากมีศัตรูมาทิลล์จะต้องเป่าแตรให้รู้ แต่เขากลับเป่าแตรเมื่อไม่มีศัตรู เมื่อศัตรูมาเขากลับไม่เป่าแตร ท่านกราฟรู้สึกรำคาญใจที่ทิลล์กระทำการตรงกันข้ามกับคำสั่ง

³⁶ Ibid. , p. 88.

ทิลล์มักจะละเมิดคำสั่งของเจ้านครรัฐ ในโลกของความเป็นจริงคำสั่งของเจ้านครรัฐเป็นสิ่งที่ผู้อยู่ใต้ปกครองจำเป็นต้องปฏิบัติตาม แม้ว่าอาจจะไม่ต้องการที่จะกระทำตามแต่ก็มีอาจขัดคำสั่งได้เนื่องจากอาจถูกลงโทษ ในโลกของทิลล์สามารถกระทำได้โดยที่ไม่ปรากฏการถูกลงโทษ เจ้านครรัฐเพียงแต่รำคาญเมื่อถูกละเมิดคำสั่งและเมื่อถูกรัดคำสั่งหลายครั้ง ความรำคาญใจเปลี่ยนเป็นความโกรธซึ่งส่งผลให้ทิลล์ถูกไล่ไปแต่ไม่ถูกลงโทษ ทิลล์มักจะจากไปจากปราสาทของเจ้านครรัฐอย่างเต็มใจ เนื่องจากทิลล์หมดอารมณ์สนุกกับที่แห่งนั้นแล้ว “Darüber war Eulenspiegel froh, denn er hatte nicht viel Lust...”³⁷ จากเหตุการณ์ตอนนี้สะท้อนให้เห็นว่าทิลล์เคยทำงานกับบุคคลระดับผู้ปกครอง แต่ทิลล์ไม่คิดที่จะแสวงหาความก้าวหน้าจากการงานในส่วนนี้เนื่องจากทิลล์ให้ความสำคัญกับอิสระเสรีของตนมากกว่า นิทานมุขตลกอาจจะมิได้แฝงการเล่าภาพลึกลับของสังคมในโลกแห่งความเป็นจริงเสมอไป สิ่งที่เกิดขึ้นในนิทานมุขตลกอาจจะเป็นไปตามความต้องการของผู้อ่าน ด้วยเหตุนี้ควรจะพึงตระหนักว่าการตีความจริงออกจากนิทานมุขตลกไม่ควรจะเข้าใจตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในนิทานมุขตลก แต่ควรจะแปลเหตุการณ์ให้ตรงกันข้าม³⁸ กับสิ่งที่เกิดขึ้นในนิทานมุขตลก การที่ชายแสร้งดั่งเช่นทิลล์สามารถยั่วล้อและละเมิดคำสั่งของเจ้านครรัฐได้ มีอาจจะระบุได้ว่าในสังคมเยอรมันช่วงปลายยุคกลาง ชายแพนจะจะสามารถละเมิดคำสั่งของเจ้านครรัฐได้ ในทางตรงกันข้าม ควรจะพิจารณาว่าในสังคมนี้อาจจะเคร่งครัดเรื่องการปฏิบัติตามคำสั่งหรือความต้องการของเจ้านครรัฐ ซึ่งมีอำนาจและอิทธิเหนือดินแดนและประชาชนในอาณาบริเวณของตน นอกจากนี้ การที่ทิลล์ไม่ได้ถูกลงโทษทั้ง ๆ ที่มีการละเมิดคำสั่ง อาจจะเป็นสิ่งที่สนองความปรารถนาของ ผู้อยู่ใต้อำนาจแห่งสถาบันการเมืองการปกครอง ซึ่งอาจจะต้องการละเมิดคำสั่งของเจ้านครรัฐโดยที่ไม่ถูกลงโทษ อย่างไรก็ตาม ปฏิบัติการของเจ้านครรัฐหลังจากที่ถูกทิลล์ละเมิดคำสั่งมิได้มีเพียงความรำคาญหรือขุ่นเคืองใจ แต่อาจจะรู้สึกพอใจความเจ้าปัญญาที่สามารถพลิกแพลงคำสั่งของตนได้ จึงได้ขบขันการกระทำของทิลล์ “Da fing der Herzog an zu lachen...”³⁹

การยั่วล้ออำนาจของเจ้านครรัฐมิได้มีเพียงการละเมิดคำสั่งของเจ้านครรัฐ แต่ทิลล์ยังได้วางแผนหลอกหลวงเงินของเจ้านครรัฐด้วย เมื่อเจ้านครรัฐแห่งเฮลเซนรู้ตัวว่าถูกหลอกก็ไม่ได้คิดจะตามจับทิลล์ แม้ว่าจะเสียใจที่ต้องสูญเสียเงินถึง 200 กุลเดน อย่างไรก็ตาม คนเจ้าเล่ห์คนนั้นจะไม่มีวันกลับมานครรัฐของเขาอีก “Nun erkennen wir wohl, daß wir betrogen sind. Mit

³⁷ Ibid. , p. 72.

³⁸ ศิวพร ฐิตะฐาน ณ ถลาง, ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น, หน้า 20.

³⁹ Hermann Bote, Till Eulenspiegel, p. 80.

Eulenspiegel habe ich mich nie befassen wollen, dennoch ist er zu uns gekommen. Die zweihundert Gulden wollen wir zwar verschmerzen. Er aber wird ein Schalk bleiben und muß darum unser Fürstentum meiden.”⁴⁰ เจ้านครรัฐผู้นี้มีความเป็นเหตุเป็นผลสามารถยอมรับการเสี้ยวของตนและเข้าใจดีว่าทิลล์ไม่มีวันที่จะย้อนกลับมาถึงนครรัฐของตน เนื่องจากการหลอกลวงเหยื่อคนเดียวกันครั้งที่สองย่อมจะไม่ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ ยังไม่ผูกใจเจ็บจากการกระทำของทิลล์ น่าจะแสดงว่าเจ้านครรัฐผู้นี้เป็นผู้นำที่มีจิตใจไม่คับแคบและรู้จักให้อภัยคนเจ้าเล่ห์อย่างทิลล์ซึ่งยอมมีกลอุบายที่สามารถหลอกลวงได้โดยที่ผู้ถูกหลอกลวงมักจะไม่ถึงและไม่สามารถจับผิดได้ ในเหตุการณ์ตอนนั้นนอกจากจะเล่าเกี่ยวกับกลอุบายที่แยบยลของทิลล์แล้ว อาจจะต้องการชื่นชมความมีเหตุผลและความใจกว้างของเจ้านครรัฐแห่งเฮสเซน

ง. กลุ่มพระ

พระเป็นอีกชนชั้นหนึ่งที่ถูทิลล์ยั่วล้อ ระหว่างทางไปฝรั่งเศสฟวร์ต ทิลล์ได้สนทนากับพระสังฆราชแห่งเทรียร์ (Bischof von Trier) ทิลล์ได้กล่าวว่าท่านและผู้นำคนอื่น ๆ พระสันตปาปา พระคาร์ดินัล พระสังฆราช พระจักรพรรดิ พระเจ้าแผ่นดิน ชุนนาง สภา รัฐบาล และตุลาการแห่งเมืองและนครรัฐต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับทรัพย์สินศฤงคาร “...daß Ihr und andere Herren, Papst, Kardinal, Bischof, Kaiser, König, Fürst, Rat, Regierer und Richter der Städte und Länder zu dieser Zeit durch die Finger sehen, was recht ist, und das nur um des Geldes und der Gaben willen.”⁴¹ จากคำพูดดังกล่าวของทิลล์น่าจะเป็นการให้ข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงในสังคมยุคนั้น สถาบันศาสนาไม่ได้มีบทบาทเพียงแค่มอบแม่ศาสนาและเป็นที่ยึดเหนี่ยวใจของศาสนิกชนเท่านั้น แต่ยังคงแสวงหาอำนาจให้แก่สถาบันของตน จากคำพูดของสังฆราชซึ่งชักชวนทิลล์ไปด้วยกันโดยจะให้อาวุธและเสื้อผ้า “...wir wollen dir unser Wappen und unsere Kleidung geben.”⁴² สถาบันศาสนาโดยเฉพาะบาทหลวงที่อยู่ในตำแหน่งทางศาสนาสูงมักจะมีบทบาทเช่นเดียวกับฆราวาสที่อยู่ในชนชั้นปกครอง อันที่จริงแล้ว อำนาจของสถาบันศาสนาในยุคนั้นแทบจะไม่ต่างจากอำนาจสถาบันการเมืองการปกครอง เนื่องจากมีอาณาบริเวณของตนเอง มีอำนาจและการจัดการบริหารตามยศศักดิ์ลดหลั่นกันไปโดยสามารถแสวงหาเงินได้เอง และมีกองทัพเป็นของตนเองซึ่งพร้อมที่จะรบเสมอ นอกจากนี้ คำพูดดังกล่าวน่าจะเป็นความคิดเห็นของทิลล์ที่ได้

⁴⁰ Ibid. , p. 86.

⁴¹ Ibid. , pp. 73-74.

⁴² Ibid. , p. 74.

แฝงการวิพากษ์วิจารณ์ชั้นปกครองทั้งฝ่ายฆราวาสและบรรพชิต ซึ่งให้ความสำคัญกับทรัพย์สินมบัติมากกว่าทศวรรษของผู้อยู่ใต้การปกครอง

ความสัมพันธ์ระหว่างทิลล์กับสังฆราชแห่งเทรียร์ไม่ปรากฏความขัดแย้ง ทิลล์ขออนุญาตแสดงความเห็นโดยหวังว่าสิ่งที่ตนพูดนั้นท่านสังฆราชจะไม่โกรธเคือง ซึ่งท่านสังฆราชรับปากและขอให้พูดอย่างตรงไปตรงมา Eulenspiegel sprach: "Darf ich das sagen, ohne daß Euer Gnaden mir deshalb zümen?" "Ja," sagte der Bischof...Sag's nur frei heraus und scheue nichts!"⁴³ ท่านสังฆราชรับฟังโดยไม่ได้โต้แย้งใด ๆ ทิลล์ได้กลั่นแกล้งหรือเอารัดเอาเปรียบผู้อื่นตลอดเวลา เมื่อมีคนยินดีที่จะรับฟัง ทิลล์ก็จะแสดงความคิดเห็นของตนแก่คู่สนทนา โดยไม่ใช้กลอุบายกลั่นแกล้งผู้นั้น แม้ว่าผู้นั้นเป็นพระสังฆราชซึ่งมีอำนาจและเป็นที่น่าเกรงขามของคนทั่วไป เนื่องจากพระองค์มิได้แสดงอำนาจข่มทิลล์และยินดีที่จะรับฟังความเห็นของเขา จึงทำให้ทิลล์มิได้กลั่นแกล้งพระองค์แต่อย่างใด จากเหตุการณ์นี้จึงน่าจะสื่อให้เห็นว่าตัวละครคนเจ้าปัญญาได้เป็นวีรบุรุษที่ผิดแปลก⁴⁴ซึ่งชอบกลั่นแกล้งผู้อื่นเสมอไป ทิลล์ก็เป็นผู้ที่มีเหตุผลหากเผชิญหน้ากับผู้ที่มีเหตุผลเขาจะใช้เหตุผลด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างทิลล์กับพระที่มอบหมายงานให้ทิลล์กระทำเป็นความขัดแย้งซึ่งค่อนข้างรุนแรง เนื่องจากพระถูกกลั่นแกล้งจนได้รับบาดเจ็บ เมื่อทิลล์มาอาศัยอยู่ในโบสถ์แห่งหนึ่ง เขาได้รับมอบหมายให้นับจำนวนพระที่ทำพิธีมิสซาตอนกลางคืน ซึ่งเขามองว่าเป็นงานที่ยุ้งยาก เขาถอดชั้นบันไดออกหนึ่งชั้นทำให้พระที่เดินลงบันไดตกบันไดกันเป็นแถว "Da fiel einer nach dem andern die Treppe herab."⁴⁵ พระรูปหนึ่งขาหัก จากเหตุการณ์ตอนนี้ น่าจะแสดงให้เห็นว่าทิลล์ไม่ยอมลงให้พระทั้ง ๆ ที่เขามาอาศัยอยู่ที่นี้และทำงานแลกเปลี่ยนกับอาหารกับที่หัก เมื่อทิลล์ไม่พอใจงานที่ได้รับมอบหมาย เขาจะกลั่นแกล้งพระแทนที่จะทำงาน หากทิลล์ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย นั้นน่าจะหมายความว่าเขายอมรับอำนาจของพระที่มีเหนือตน นอกจากนี้ การที่ทิลล์ไม่ยอมลงให้กับพระอาจจะเนื่องจากบาทหลวงรูปนั้นยังไม่สามารถละกิเลสได้และยังคงมีความเป็นปุถุชน ในเหตุการณ์ตอนที่พระรูปหนึ่งขอให้ทิลล์มอบสมบัติให้แก่ตนและตนจะสวดมนต์ส่งวิญญาณทิลล์ไปตลอดชีวิต แต่ทิลล์มิได้ทำอะไรและยังกลั่นแกล้งพระรูปนั้นด้วยอันที่จริงแล้ว การแสวงหาหรือสะสมทรัพย์สินศฤงคารในยุคสมัยนั้นถือได้ว่าเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ

⁴³ Ibid. , p. 73.

⁴⁴ Roger D. Abrahams, "Trickster, the Outrageous Hero," in American Folklore, ed.

Tristram Coffin III. (the United States: Voice of American Forum Lecture, 1988), p. 193.

⁴⁵ Hermann Bote, Till Eulenspiegel, p. 236.

เมื่อพระจำนวนไม่น้อยมิได้แตกต่างจากปุถุชนอื่น ๆ จึงไม่สมควรที่จะได้รับความเคารพและยกย่องด้วยเหตุนี้ทิลล์จึงปฏิเสธและต่อต้านอำนาจของกลุ่มพระ

5.2.2 คู่กรณีที่ถูกศรีธนญชัยยั่วล้อ

การกระทำของศรีธนญชัยแฝงการยั่วล้ออำนาจของกลุ่มพระเจ้าแผ่นดินและขุนนางกลุ่มพระ และน้องชาย โดยทั่วไปบุคคลที่ถูกถ่มแก้มหรือล้อเลียนมักจะเป็นบุคคลที่มีฐานะสูงในสังคม เนื่องจากการยั่วล้อบุคคลระดับนี้ทำให้ศรีธนญชัยรู้สึกว่าเขาเหนือกว่า ทั้ง ๆ ที่ตนมีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่า

ก. กลุ่มพระเจ้าแผ่นดินและขุนนาง

ความขัดแย้งระหว่างศรีธนญชัยกับพระเจ้าแผ่นดินไม่ปรากฏลักษณะที่รุนแรงต่อร่างกาย แต่ส่งผลกระทบต่อแรงที่จิตใจมากกว่า เนื่องจากการเสียดู้อำนาจบริหารคนหนึ่ง ทั้ง ๆ ที่ตนเป็นประมุขสูงสุดของแผ่นดิน จึงรู้สึกอับอาย ในเหตุการณ์ตอนที่พระเจ้าแผ่นดินถูกศรีธนญชัยหลอกให้สูดกลิ่นผายลม พระองค์ทรงพิโรธอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนจนถึงกับตัดสินใจประหารชีวิตของศรีธนญชัย แต่ศรีธนญชัยสามารถเอาตัวรอดจากโทษประหารชีวิตได้ “...ยกขึ้นจะทรงคม เขม้นแทบล้มลงกับที่ เสียงหือฮ้อปรีย์ ยิ่งกว่าที่ศรีสำราญ ทูด้ายไชยทำร้ายกาจ กริ้วเกรี้ยวกราดชาติเดียดราน...น่าอัศจรรย์ประมาณหม่นาร...คิดการจนเกินดี มันถึงที่จะวายปราน...”⁴⁶ ความอับอายที่เสียดู้อำนาจมีมากเสียจนกระทั่งกลายเป็นความโกรธ อีกเหตุการณ์หนึ่ง ศรีธนญชัยหลอกพระเจ้าแผ่นดินคลานมาหาตนทำให้พระองค์ทรงกริ้วอีกครั้ง “พระองค์ทรงฟัง ถ้อยคำวจนัง ต่ำว่าอ้ายถ้อย แต่มันจะตาย กล่าวคดขดซ้อย ทูดเล่นยับย้อย ชั่วถ้อยหนักนา...”⁴⁷

ในสังคมไทย สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่วิจารณ์ไม่ได้⁴⁸ แต่ในศรีธนญชัยเปิดโอกาสให้ตัวละครเอกซึ่งเป็นข้าราชการคนหนึ่งได้ล้อเลียนผู้มีอำนาจสูงสุดแห่งแผ่นดิน การยั่ว

⁴⁶ กรมศิลปากร, ศรีทบนนไชยสำนวนภาพและฉินิดคำรานพรัตน์, หน้า 38-39.

⁴⁷ เล่มเดียวกัน, หน้า 96.

⁴⁸ ศิราพร วิตุฐาน ณ กลาง, ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น, หน้า 21.

ลัทธิของศรีธนญชัยซึ่งส่งผลให้พระองค์ต้องเสียหน้า⁴⁹ อาจจะเป็นการบั่นทอนศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจของพระองค์ อันสืบเนื่องจากความบกพร่องทางด้านปัญญาหรือการขาดปฏิภาณไหวพริบ จึงต้องเสียรู้กลอุบายของศรีธนญชัยซึ่งเป็นผู้ได้ปกครอง ในขณะที่พระองค์มีสถานภาพทางสังคมสูงสุด เมื่อเสียรู้จนต้องเสียหน้าอาจจะก่อให้เกิดความ อับอายและความอับยศอดสูอย่างมากตามไปด้วย

ความขัดแย้งระหว่างศรีธนญชัยกับพระเจ้าแผ่นดินเกิดขึ้นบ่อยครั้งที่สุด และส่งผลกระทบอย่างรุนแรงที่สุดต่อพระองค์ แต่ในบางครั้งพระองค์ทรงร่วมสนุกกับการแข่งขันความเจ้าปัญญาด้วย ในเหตุการณ์ตอนที่พระองค์กล่าวกับศรีธนญชัยว่าถ้ามีปัญญาก็จงให้ปัญญาลงข้าลงไป ในครั้งนี้ให้ได้ "...มันเอ็งมีปัญญา อย่างนี้ข้างแก่ใจ ลงให้ตกลงไป ในระนาบอย่างนี้งานจึงจะเห็นว่าฉลาด..."⁵⁰ พระเจ้าแผ่นดินทำทนายศรีธนญชัยก่อน หลังจากที่พระองค์ถูกลงลงสระ จึงให้รางวัลศรีธนญชัยตามที่สัญญาไว้ "...ลงให้ตกลงมา เห็นพร้อมหน้าทุกเสนี้ ขึ้นจากสระทรงเสด็จ ปูนบำเหน็จให้ตามที..."⁵¹

อย่างไรก็ตาม เมื่อบ้านเมืองเกิดภาวะคับขัน ศรีธนญชัยมักจะอาสาแก้ไขสถานการณ์วิกฤตนั้นให้ผ่านพ้นไปด้วย เมื่อเมืองของศรีธนญชัยถูกทำพินันเขานครด้วยการแข่งขันค้ำน้ำ ไม่มีใครอาสาเข้าแข่ง ศรีธนญชัยเห็นพระองค์เศร้าหมองไม่สบายพระทัย จึงรับอาสาที่จะแก้ไขด้วยอุบาย เพื่อมิให้เมืองอื่น ๆ ครอบงำ และเป็นการแสดงเกียรติยศของพระองค์ "...ธนญไชยพึงยุบลดบรรพการตรีศ เห็นจอมกษัตริย์เศร้าหมองไม่ผ่องใส จึงพูดว่าข้าพเจ้าจะเอาไชย มิให้ได้เอาเขาเหล่าแรกเมือง จะขอสู้อาสาฝ่าพระบาท ให้แขกขยายต มีมือเล้าภาเลื่อง ด้วยอุบายคิดได้ไม่ผิดเคือง ให้รุ่งเรืองพระเกียรติยศปรากฏไป..."⁵² ความสัมพันธ์ระหว่าง ศรีธนญชัยกับพระเจ้าแผ่นดินไม่ได้เป็นไปในลักษณะของความขัดแย้งตลอดเวลา บางครั้งศรีธนญชัยได้ใช้ความเจ้าปัญญาช่วยเหลือเจ้านายของตน

⁴⁹ “หน้า” มิได้หมายถึงอวัยวะส่วนบนของร่างกายเท่านั้น แต่ยังมี ความหมายในทางนามธรรมด้วย เพราะคำว่า “หน้า” หมายความว่าศักดิ์ศรี ชื่อเสียง และความภาคภูมิใจ เมื่อต้องเผชิญกับสภาวะของการ “เสียหน้า” จึงหมายถึงการเสีย ศักดิ์ศรี เสียความภาคภูมิใจ เสียชื่อเสียง อันส่งผลให้ผู้เสียหน้ารู้สึกว่าคุณถูกดูหมิ่น รู้สึกอับอาย และมีความอับยศอดสู (กัญญรัตน์ เวชศาสตร์, 2521: 162)

⁵⁰ กรมศิลปากร, ศรีพระนบไชยสำนวนกาพย์และฉันทลักษณ์, หน้า 42.

⁵¹ เช่นเดียวกัน, หน้า 43.

⁵² หอพระสมุดวชิรญาณ, เขภาเรื่องศรีธนญไชยเมืองเมือง หน้า 62.

ศรีธนญชัยยั่วล้อพระเจ้าแผ่นดินด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การหลอกให้ลูกกลืนผายลม การหลอกให้คานาเข้ามาหาตน เป็นต้น การกระทำดังกล่าวมีลักษณะก้าวร้าวและเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพของพระเจ้าแผ่นดินในโลกแห่งความเป็นจริง แต่ในศรีธนญชัยเป็นช่องทางให้คนธรรมดาได้หัวเราะเยาะเย้ยผู้มีอำนาจ⁵³ที่ต้องเสียตัวตน อย่างไรก็ตาม พระเจ้าแผ่นดินที่ปรากฏในนิทานเรื่องนี้เป็นผู้ที่มีความเป็นเหตุเป็นผล สิ่งใดที่เป็นความจริงพระองค์จะยอมรับ เมื่อถูกศรีธนญชัยหลอกให้เสียรู้เรื่องยาที่จะทำให้เสวยพระกระยาหารได้มาก พระองค์รอชาญรู้สึกลิวแลบท้องทนมไม่ไหว จึงสั่งเครื่องมาเสวย ก็เสวยได้มาก ศรีธนญชัยจึงสรุปว่าอร่อยเมื่ออยากเสวย พระองค์ได้ฟังเช่นนั้นก็ขุ่นเคืองพระทัย แต่ก็เป็นความจริงจำต้องนิ่งเสีย "...จอมประชาตรีลว่า เจ้าหมอเอก...มันช่างว่าพริกโพลได้ใจความ...ให้ขุ่นเคืองในพระทัยแต่ไม่ตรัส..."⁵⁴

ผู้มีอำนาจทางด้านการเมืองในสังคมอีกกลุ่มหนึ่งคือขุนนาง ความขัดแย้งระหว่างศรีธนญชัยกับขุนนางเกิดขึ้น ในขณะที่ตัวละครเอกมีสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกัน ลักษณะแรกเป็นความขัดแย้งที่รุนแรงมาก ได้แก่ การเผาบ้านของหลวงนาย การฆ่ากระบือของหลวงนายและการวางยาแม่ของหลวงนาย ความขัดแย้งดังกล่าวเกิดขึ้นในขณะที่ศรีธนญชัยยังคงดำรงสถานภาพเป็นผู้ติดตามของหลวงนาย ในช่วงระหว่างที่ยังเป็นผู้ไร้อำนาจ ตัวละครเอกมักจะยั่วล้อนายของตนด้วยการพลิกแพลงคำสั่งให้ผิดไปจากความคาดหมาย ซึ่งมักจะก่อให้เกิดการสูญเสียทรัพย์สิน จนกระทั่งหลวงนายต้องอยู่ในสภาวะสิ้นเนื้อประดาตัว พฤติกรรมของศรีธนญชัยในช่วงเวลาดังกล่าวขัดต่อบทบัญญัติทางกฎหมายและหลักทางศีลธรรมในโลกแห่งความจริง แต่ในโลกของนิทาน อาชญากรรมที่ผิดกฎหมายและศีลธรรมสามารถเกิดขึ้นได้

หลังจากที่ศรีธนญชัยเป็นขุนนาง เขายังคงมีความขัดแย้งกับขุนนางโดยมักจะเป็นไปในลักษณะของการล้อหลวงทรัพย์สินจากบุคคลกลุ่มนี้ เมื่อศรีธนญชัยทำพันท้ายความคิดของขุนนางว่าบรรดาข้าราชการที่เข้าร่วมพันทั้นทั้งหมดจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน เหล่าขุนนางทุกคนยอมรับคำทนายของศรีธนญชัยทำให้ได้เงินรางวัลมากมาย "...ทำไมกับเงินทอง มิตรีกตรองมากถมไป...มาเย็บถุงให้จงได้ ประมาณสักร้อยโบ ภูจะใส่เงินหอมมา...ข้าพเจ้าจักพันทั้น เงินครามครันสักพันสอง...ฝ่ายทะนงให้บัวชวน เงินเหลือล้นเป็นนักหนา..."⁵⁵ ความขัดแย้งระหว่างศรีธนญชัยเมื่อเป็นขุนนางกับเหล่าขุนนางยังคงรุนแรง เนื่องจากพวกเขาต้องอับอายจากการเสียรู้กลอุบายของตัวละครและยังสูญเสียทรัพย์สินอีกด้วย

⁵³ ศิวพร ฐิตะฐาน ณ ถลาง, ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น, หน้า 21.

⁵⁴ หอพระสมุดวชิรญาณ, เสภาเรื่องศรีธนญไชยเมืองเมือง หน้า 15.

⁵⁵ กรมศิลปากร, ศรีทะนงไชยสำนวนกาพย์และฉันทลักษณ์ หน้า 44-47.

ข. กลุ่มพระ

ด้วยเหตุที่สังคมไทยเป็นสังคมพุทธศาสนา พระภิกษุจึงได้รับความยกย่องและนับถือจาก พุทธศาสนิกชนชาวไทยส่วนใหญ่ แต่ศรีธรรมาโศภิตไม่เคารพพระภิกษุและยังกระทำการที่อุกอาจต่อ พระภิกษุด้วย เช่น หลอกดูลายกันของสมภารเพื่อที่จะถีบท่านล้มจนได้รับบาดเจ็บสาหัส อีกครั้ง หนึ่งศรีธรรมาโศภิตเอาน้ำสาดสังฆราชเมื่อได้ขึ้นท่านโกรธตั้งไฟเผา ความขัดแย้งระหว่างศรีธรรมา โศภิตกับพระภิกษุเป็นไปในลักษณะที่รุนแรง นอกจากนี้ สถานภาพทางสังคมของพระภิกษุ ที่ถูกศรีธรรมาโศภิตล้มล้างดำรงสมณศักดิ์สูง ได้แก่ ตำแหน่งสังฆราชและตำแหน่ง สมภาร อย่างไรก็ตาม ศรีธรรมาโศภิตมิเคยแสดงความก้าวร้าวต่อพระภิกษุที่ไม่มีสมณศักดิ์

พระสังฆราชยังคงมีความโกรธ “...บัดนี้สังฆราช โปรดให้ข้าบาท มาแจ้งข่าวสาร ซึ่ง โกรธทันใจ ตั้งไฟเผาผลาญ ร้อนแรงรำคาญ เดือดดาลวิญญูณณ์...”⁵⁶ และสมภารยังคงมีความ โกรธในลาภ ยศ ชื่อเสียง “...สมภารใหญ่ไหลหลงวงงงยศ เชื้อเขาปดเชียงเมืองไม่สืบสาว... เชียงเมืองเห็นท่านขรัวอยากตัวสั้น...ไม่ระอาหนีอยากยศไม่หาย...”⁵⁷ พระสังฆราชและสมภารซึ่ง ถือครองสมณเพศและดำรงสมณศักดิ์สูงยังคงไม่อาจตัดความโกรธและความโลภได้ พฤติกรรม เช่นนี้น่าจะถือว่าเป็นการผิดศีลของพระภิกษุ และไม่สมควรที่จะได้รับความเคารพและยกย่องจาก พุทธศาสนิกชน ถ้าเช่นนั้นพฤติกรรมของศรีธรรมาโศภิตอาจจะน่าชื่นชม เนื่องจากอาจจะเป็นได้ที่ตัว ละครเอกสาดน้ำเพื่อดับความโกรธ และถีบสมภารจนได้รับบาดเจ็บเพื่อให้เจ็บและกลัวความโลภ พฤติกรรมของศรีธรรมาโศภิตที่มีต่อพระภิกษุ อาจจะเป็นไปได้ที่ต้องการแฝงการเสียดสีสถาบันศาสนา ซึ่งไม่เคร่งครัดกับกฎระเบียบของพระภิกษุแต่มีวิถีชีวิตที่ไม่ต่างจากฆราวาส พระภิกษุลักษณะดัง กล่าวจึงน่าจะไม่ได้ได้รับความเคารพและนับถือจากพุทธศาสนิกชน นอกจากนี้ ลักษณะนิสัยของ พระภิกษุที่ยังโลกหรืออยากได้ยศศักดิ์สูงชั้น หรือพระภิกษุที่ยังไม่สามารถละความโกรธได้ ลักษณะของพระภิกษุดังกล่าวอาจจะมีในสังคม ด้วยเหตุนี้ นิทานมุขตลกตอนนี้ได้เล่าภาพลึกลับ เกี่ยวกับพระภิกษุที่ยังตัดกิเลสไม่ได้

นอกจากนี้ เมื่อครั้งที่ศรีธรรมาโศภิตบวชอยู่ที่วัด เขาได้รับคำสั่งจากสมภารให้สอนหนังสือ หลานสาวของตน ซึ่งเหตุการณ์ตอนนี้อาจจะให้ข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงในสังคมยุคสมัยหนึ่งที่ยังไม่มี ระบบการศึกษา สามัญชนจะได้เรียนรู้จนอ่านออกเขียนได้โดยพระเป็นผู้สอน

⁵⁶ เช่นเดียวกัน, หน้า 32.

⁵⁷ หอพระสมุดวชิรญาณ, เขภาเรื่องศรีธรรมาโศภิตเชียงเมือง หน้า 24.

ค. น้องชาย

ศรีธัญชัยไม่พอใจน้องจึงฆ่าน้องตาย บุคคลในครอบครัวที่ถูกศรีธัญชัยฆ่าคือน้องชายของเขาเองซึ่งน่าจะอายุไม่ถึงหนึ่งปี เนื่องจากยังเดินและพูดไม่เป็น “...ทารกน้อยน้อย เทียวคลานด้อยด้อย...”⁵⁸ ส่วนศรีธัญชัยน่าจะอายุประมาณสิบถึง สิบสองปี เนื่องจากพูดได้ คิดได้ สามารถดูแลน้องได้ และทำงานบ้านเป็น “...ประคองจุ่มชู ให้กินให้อยู่ ป้อนข้าวเข้าเย็น งานการสิ่งใด ลูกนี้ทำได้ สารพันจะเป็น...”⁵⁹ เดิมศรีธัญชัยรักน้องและคอยดูแลระหว่างที่พ่อแม่ไปทำงาน เมื่อแม่ซื้อขนมและแบ่งให้ศรีธัญชัยกับน้องเท่า ๆ กัน “...จึงนางเหรา หยิบเอาเปี้ยมาซื้อขนมดอกดิน แบ่งให้สองเจ้า เท่ากันโดยถวิล...”⁶⁰ เพื่อแสดงว่าแม่รักลูกเท่าเทียมกัน จุดนี้ก็นำไปสู่ปมแห่งความขัดแย้งระหว่างศรีธัญชัยกับน้อง อันที่จริงแล้วน่าจะกล่าวว่าเป็นความไม่พอใจของศรีธัญชัยที่มีต่อน้องมากกว่า เนื่องจากน้องของศรีธัญชัยยังไม่เข้าใจความรู้สึกขัดแย้งเช่นนั้น “...ทะนนไชยผู้พี่ โกรธแค้นแสนทวี ร้องไห้เหลือหลาย...”⁶¹

ในแง่มุมมองของศรีธัญชัยคิดว่าตนเกิดก่อน สมควรที่จะได้รับขนมมากกว่าน้อง “...เจ้าศรีทะนนไชย คิดแค้นจิตใจ ซึ่งโกรธมารดา ว่าตัวเกิดก่อน มารดาแบ่งมา ให้ข้ามากกว่า จึงจะสมควร...”⁶² เนื่องจากน้องเล็กกว่าตนมากและไม่สามารถช่วยงานของพ่อแม่ได้ ส่วนตนนั้นช่วยงานของพ่อแม่ได้ ด้วยเหตุนี้ ศรีธัญชัยจึงไม่พอใจการกระทำของมารดา ซึ่งส่งผลให้ตัวละครเอกไม่รักและดูแลน้องอีกต่อไป เมื่อได้รับคำสั่งให้ดูแลน้องให้ดีโดยไม่มีสิ่งสภาพกติดัดตัวมิเช่นนั้นจะถูกลงโทษ คำสั่งดังกล่าวจึงถูกพลิกแพลงเป็นการมาตกรรมน้องของตนแทน “...จวยพริ้วเข้าฝ้าเป็นคว้น ชักไล่ตีบไตออกพลัน จากท้องน้องนั้น...ดับสูญสุดสิ้นชีวิต...ชำระให้หมดราศี...”⁶³ ความขัดแย้งระหว่างศรีธัญชัยกับน้องเป็นไปในลักษณะที่รุนแรงมาก เนื่องจากผลที่ตามมาคือฝ่ายหนึ่งฆ่าอีกฝ่ายหนึ่งตาย

อาจจะเป็นไปได้ที่เหตุการณ์ตอนนี้ เสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความขัดแย้งในครอบครัว

⁵⁸ กรมศิลปากร, ศรีทะนนไชยตำนานกษัตริย์และอิศริต้าวานพรัตน์, หน้า 7.

⁵⁹ เล่มเดียวกัน, หน้า 7.

⁶⁰ เล่มเดียวกัน, หน้า 6.

⁶¹ เล่มเดียวกัน, หน้า 6.

⁶² เล่มเดียวกัน, หน้า 6.

⁶³ เล่มเดียวกัน, หน้า 8.

ระหว่างพี่กับน้อง ศรีธนญชัยทนไม่ได้ที่พอกับแม่เห็นความสำคัญของน้องมากกว่าตนทั้ง ๆ ที่ตนสามารถช่วยงานของพ่อแม่ได้ ความไม่พอใจและความริษยาของพี่ที่มีต่อน้องซึ่งมักจะได้รับความรักและความเอ็นดูมากกว่าตน ในสายตาของพี่ดังเช่นศรีธนญชัย “พี่” ต้องประสบกับความอยุติธรรม เนื่องจากน้องเล็กกว่าตน แต่กลับได้รับขนมเท่ากับตน ในมุมมองของ “พี่” ความอยุติธรรมอยู่ที่การให้สิ่งที่ไม่เท่าเทียมกันแก่ผู้ที่ไม่เท่ากัน⁶⁴

5.2.3 ผู้ใหญ่ - ผู้น้อยในสังคม

คูภกรณีนีคือผู้ใหญ่ในสังคม คำว่า “ผู้ใหญ่” หมายถึงผู้ที่มีอำนาจในสังคม แต่ละสังคมมีผู้ใหญ่หลายระดับ ผู้ใหญ่ในระดับครอบครัวคือพอกับแม่ ผู้ใหญ่ในระดับโรงเรียนคือครู อาจารย์ ผู้ใหญ่ในระดับหมู่บ้านคือผู้ใหญ่บ้าน หรือ พระก็อาจจะเข้ามามีบทบาทด้วยในชุมชน ผู้ใหญ่ในระดับรัฐคือผู้ปกครองรัฐหรือเจ้านครรัฐ ผู้ใหญ่ในระดับประเทศคือผู้ปกครองประเทศหรือพระเจ้าแผ่นดิน เกือบทุกสังคมจะมีผู้ใหญ่ในลักษณะดังกล่าวข้างต้น ผู้ใหญ่ในแต่ละสังคมอาจจะแตกต่างกันไปบ้างขึ้นอยู่กับลักษณะการปกครองของแต่ละสังคม ผู้ใหญ่ในสังคมของทิลล์ ออยเลนระเบิดประกอบด้วยกลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้า กลุ่มครูอาจารย์ กลุ่มพระ และกลุ่มเจ้านครรัฐ ฝ่ายผู้ใหญ่ในสังคมของศรีธนญชัยประกอบด้วยพระเจ้าแผ่นดินและขุนนาง และพระ

ทิลล์ ออยเลนระเบิดยั่วล้อกลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้าบ่อยที่สุดในขณะที่ศรีธนญชัยยั่วล้อพระเจ้าแผ่นดิน

กลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้ามีความสัมพันธ์กับทิลล์โดยตรง ในฐานะที่เป็นนายจ้างของเขา กลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้ามีบทบาทในสังคมเมือง เนื่องจากเป็นเจ้าของกิจการส่วนใหญ่ในเมืองและเป็นกลุ่มที่กุมอำนาจการผลิตและการจัดสรรผลประโยชน์ทางการผลิต ซึ่งมักจะจำกัดอยู่กับผู้ที่มีฐานะดีทางเศรษฐกิจเพียงจำนวนน้อย แต่คนส่วนใหญ่ไม่ได้มีฐานะมั่งคั่งและมักจะถูกเอารัดเอาเปรียบจากเจ้าของกิจการ ทิลล์จึงมักจะกลั่นแกล้งบุคคลกลุ่มนี้ด้วยการทำลายวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตและหลอกลายของปลอม ส่วนเศรษฐกิจในสังคมของศรีธนญชัยนั้น ศรีธนญชัยเองได้อยู่ในฐานะเป็นพ่อค้าลำเนาด้วยนอกเหนือจากการเป็นขุนนาง จึงไม่เกิดการต่อต้านอำนาจของเจ้าของกิจการ

⁶⁴ สมบัติ จันทร์วงศ์, “ศรีธนญไชย ความคิดเรื่องอำนาจ ปัญหา และความหมายทางการเมือง”, หน้า

ผู้ที่ถูกศรัทธาด้วยยิ่งย้อปวยที่สุด คือ พระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นผู้นำสูงสุดในระบอบการปกครองในสังคมของศรัทธาซึ่งที่เป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยมีพระเจ้าแผ่นดินเป็นประมุขสูงสุดแห่งแผ่นดิน นอกจากนี้ยังเป็นเจ้านายของศรัทธาซึ่งด้วยความขัดแย้งระหว่างศรัทธาซึ่งกับพระเจ้าแผ่นดินเป็นไปในลักษณะของภาวะสับสน ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นในความขัดแย้งระหว่างผู้นำในระบอบการเมืองการปกครองในสังคมของทิลล์ ซึ่งหมายถึงกลุ่มเจ้านครรัฐกับทิลล์ด้วยเช่นกัน และความขัดแย้งดังกล่าวอาจจะได้สื่อถึงการปกครองในสังคมเขอรัมในช่วงปลายยุคกลางซึ่งยังคงเป็นการปกครองโดยแบ่งเป็นแว่นแคว้นต่าง ๆ เจ้านครรัฐแต่ละรัฐจะเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดเหนือบริเวณและคนในบริเวณของตน อย่างไรก็ตามบุคคลทั้งสองไม่ได้โจมตีระบบการเมืองในสังคมของตน

ทั้งทิลล์ ออยเลนชะปีเกลกับศรัทธาซึ่งต่างก็มีความขัดแย้งกับพระ ผู้คนในสังคมของทิลล์นับถือศาสนาคริสต์ ส่วนผู้คนในสังคมของศรัทธาซึ่งนับถือพุทธศาสนา ผู้ถือครองลมนเทศในนิทานทั้งสองเรื่องล้วนแต่ยังคงมีความโลภและความโกรธ จึงมักจะถูกบุคคลทั้งสองกลั่นแกล้งจนได้รับบาดเจ็บทางร่างกาย

ทิลล์ยังได้ย้อดักกลุ่มครูอาจารย์ จากความขัดแย้งคู่นี้สะท้อนให้เห็นว่าระบบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยเกิดขึ้นในสังคมเขอรัมตั้งแต่ศตวรรษที่ 14 แต่สังคมของศรัทธาซึ่งยังไม่มีระบบการศึกษาดังกล่าว แต่มีได้หมายความว่าศรัทธาซึ่งไม่ได้ย้อดักอำนาจของกลุ่มครูอาจารย์เขาเองก็ได้กลั่นแกล้งครูอาจารย์ซึ่งอยู่ในสถานภาพของพระ ในสังคมของศรัทธาซึ่งพระเจ้าทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนา อบรมศีลธรรมและลอนหนังสืออุทิศด้วย

ศรัทธาซึ่งมีความขัดแย้งกับน้องชายเนื่องจากความริษยา แต่ความขัดแย้งเช่นนี้ไม่ปรากฏในทิลล์ ออยเลนชะปีเกลเนื่องจากทิลล์เป็นลูกโอรสจึงไม่มีความขัดแย้งดังเช่นที่ศรัทธาซึ่งมีกับน้องชายของเขา

จากการศึกษาคู่อกรณินี้ได้ข้อสรุปว่า ความขัดแย้งระหว่างตัวละครเอกและคู่อกรณินั้นมีมูล มักจะแฝงการบอกเล่าโครงสร้างของชนชั้นในสังคม และความขัดแย้งระหว่างชนชั้นในเหตุการณ์ต่าง ๆ มักจะสะท้อนให้เห็นถึงความไม่พอใจของผู้ไร้อำนาจที่มีต่อผู้มีอำนาจในสังคม

การศึกษาตัวละครเอกและคู่กรณีซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในมรดก และเป็นหัวใจของงานวิจัยฉบับนี้พบว่าตัวละครเอกมีสถานภาพทางสังคมและทัศนคติที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลให้ลักษณะของบุคคลทั้งสองในนิทานมรดกทั้งสองเรื่องมีความแตกต่างกันทั้ง ๆ ที่เป็นตัวละครประเภทเดียวกัน ส่วนคู่กรณีของนิทานทั้งสองเรื่องคือผู้ใหญ่ในสังคมเยอรมันกับสังคมไทย เป็นการแสดงโครงสร้างทางชนชั้นและสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันของสังคมเยอรมันกับไทย นิทานทั้งสองเรื่องมีทั้งลักษณะร่วมและลักษณะต่างซึ่งผู้วิจัยได้ให้ภาพรวมของนิทานมรดกทั้งสองเรื่องในบทสรุป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย